

Algemeen
Pensioenfonds
van Curaçao

CORNERSTONE

JAARVERSLAG **APC** 2018

GECONSOLIDEERD JAARVERSLAG **ALGEMEEN PENSIOENFONDS VAN CURAÇAO**

VERKORT GECONSOLIDEERD

JAARVERSLAG 2018

ALGEMEEN PENSIOENFONDS VAN CURAÇAO

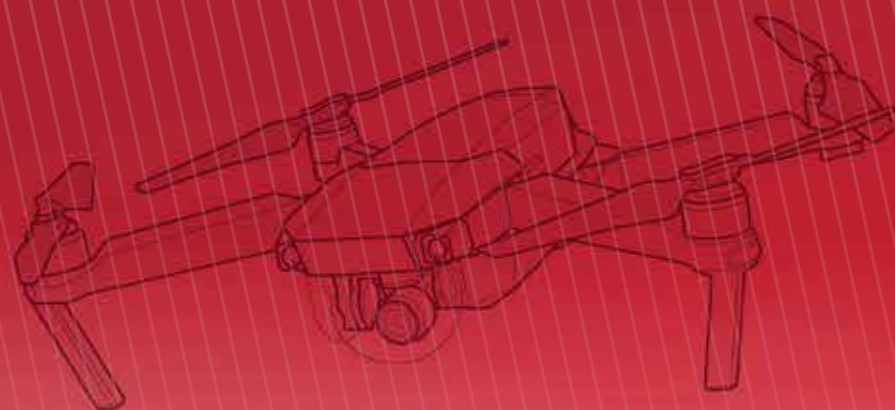

Algemeen
Pensioenfonds
van Curaçao

INHOUDSOPGAVE

	VOORWOORD	5
1.	KERNCIJFERS	8
2.	BESTUURSVERSLAG	12
	Karakteristieken van de APC Groep	12
	Beleid en verantwoording	12
	Missie, visie en strategische doelen van APC	17
	Bestuursaangelegenheden van APC	23
	Verslag over het boekjaar	28
3.	FINANCIËLE POSITIE VAN DE APC GROEP	30
4.	BELEGGINGEN VAN DE APC GROEP	32
	Belegd vermogen	32
	Rendementen	34
5.	ACTUARIËLE ASPECTEN	36
	Actuariële analyse van de resultaten	36
	Actuarieel benodigde premie	38
6.	VOORUITZICHTEN VAN APC	40
7.	VERKORTE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2018 VAN DE APC GROEP	42
	Verkorte geconsolideerde balans per 31 december 2018	42
	Verkorte geconsolideerde staat van baten en lasten over 2018	43
	Verkort geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2018	44
	Toelichting op de verkorte geconsolideerde balans en de verkorte geconsolideerde staat van baten en lasten	45
	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	60
	Actuariële verklaring	62
8.	OVERZICHT AANGESLOTEN LICHAMEN	64

2018 IN VOGELVLUCHT

VOORWOORD

Het jaar 2018 was voor het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC) een jaar met de nodige uitdagingen, maar ook van het bereiken van cruciale doelstellingen. Voor wat betreft de financiële positie was dit jaar een stijgende lijn waar te nemen, echter deze werd teniet gedaan door de ontwikkelingen op de financiële markten en dalende rente in het bijzonder in de maand december.

Na een rustig verloop van de internationale financiële markten in 2017, nam de volatiliteit in 2018 toe. Het positief sentiment onder beleggers nam gedurende het jaar af. Voornamelijk in het laatste kwartaal, kregen de financiële markten te kampen met diverse correcties. De belangrijke oorzaken hiervan waren de tegenvallende economische groei wereldwijd en de toenemende handelsspanningen tussen de Verenigde Staten en China. De matiging van de stimuleringsmaatregelen (Quantitative Easing) alsook de renteverhoging in de Verenigde Staten, zorgden voor een verkrapping van de liquiditeiten in de markt, hetgeen niet zonder gevolgen bleef. In de Eurozone bleef de rente ook in 2018 op een historisch laag niveau. In het United Kingdom bleef de rente ongewijzigd ondanks de perikelen rondom Brexit. Ondanks de sterke ontwikkelingen van bedrijfswinsten en economische groei van de Amerikaanse economie, verslechterde het macro economisch panorama gedurende het jaar. De grote regio's buiten de Verenigde Staten, waaronder de Eurozone en China, ondervonden last van de sterke Amerikaanse dollar. De Wereldbank en andere toonaangevende organen wereldwijd versoberden hun verwachtingen voor economische groei van diverse gebieden. De correcties op de beurzen zijn sterker geweest dan aanvankelijk verwacht, vooral de maand december zorgde ervoor dat alle eerdere winsten op de beurzen verdampten.

In de binnenlandse markt zette het laag conjunctuur zich voort in 2018, met een negatieve trendmatige groei. De lokale economie kende vele uitdagingen, waaronder het uitblijven van kwalitatief rendabele projecten, sterke concurrentie onder institutionele beleggers en een concentratie in een aantal sectoren, waaronder de toeristische sector. Niettegenstaande deze uitdagingen heeft het fonds een aantal lokale projecten die kwalitatief goed zijn, gefinancierd. Per 1 maart 2017 heeft het fonds met instemming van de Raad van Ministers en vooruitlopend op een wetswijziging, haar beleggingsgebied uitgebreid naar de voormalige eilanden van het Koninkrijk. Gedurende 2018 heeft het fonds dankbaar gebruik gemaakt van deze mogelijkheid om te investeren in een aantal projecten op Aruba, Bonaire en Sint Maarten, met als doel dat deze beleggingen / investeringen positief zullen bijdragen aan de beleggingsdoelstellingen van het fonds. Terwijl de internationale financiële markten ons in hun greep hielden, is het fonds per medio december 2018 eigenaar geworden van het vastgoedentiteit Korporaal N.V. en het daarin opgenomen riante perceel bekend als Korporaal. Het fonds kijkt terug op een bewogen beleggingsjaar en kijkt constructief naar 2019.

Het Businessplan 2019-2021 is in 2018 goedgekeurd door het bestuur. Hierin zijn de strategische visie en innovatieve richting van APC voor de komende jaren stevig verankerd. Conform het Businessplan werkt het fonds verder aan een innovatief, solide, betrouwbaar en kapitaalkrachtig pensioenfonds op basis van vier fundamentele speerpunten.

In het kader van People & Change heeft in het jaar 2018 een optimalisatie van de interne organisatie plaatsgevonden door her-allocatie en / of totstandkoming van enkele (nieuwe) functies. Deze functies waarborgen en zorgen ervoor dat APC optimaal is voorbereid op de toekomst en op het verlenen van excellente service en een efficiëntere bedrijfsvoering. In het kader van verdergaande digitale optimalisatie werkt APC aan een klantportaal en is inmiddels ook een personeelportaal ingericht. In het kader van klantbeleving zijn diverse (werkgevers)sessies gehouden waar de contacten met klanten zijn aangehaald, versterkt en nadere afspraken zijn gemaakt. In het kader van marktpropositie heeft APC verder gewerkt aan haar set product / marktcombinaties en bijbehorende uitvoeringsvormen door bijvoorbeeld de verdere uitbreiding van het growth fund dat in het jaar 2018 voor APC hogere rendementen ten opzichte van het jaar 2017 heeft gerealiseerd.

Vanuit deze strategische speerpunten streeft APC als maatschappelijk verantwoorde organisatie midden in de gemeenschap te staan en draagt graag bij aan de duurzame economische ontwikkeling van het Land Curaçao. Het bestuur en de directie zijn zich zeer bewust van deze belangrijke positie, dat het pensioenfonds inneemt en de daarbij behorende verantwoordelijkheden. Deze rol sluit naadloos aan op de ambitie en de gewenste positionering van het fonds. APC heeft net als voorgaande jaren een bijdrage aan een aantal goede doelen gedaan. In 2018 heeft bijvoorbeeld de inauguratie van de bijzondere leerstoel pensioenfondsbeheer in het kader van de duurzame ontwikkeling van de pensioensector in samenwerking met de Universiteit van Curaçao, plaatsgevonden. Een andere prioriteit van APC is om het krijgen en hebben van een pensioen eenvoudiger en begrijpelijker te maken voor haar deelnemers.

APC kijkt vooruit, is onstuitbaar innovatief en heeft zin in de toekomst!

Een speciale dank aan alle medewerkers van APC, deelnemers, gepensioneerden, werkgevers, de regering van het Land Curaçao, de minister van Bestuur Planning en Dienstverlening, de minister van Financiën, de vakbonden en externe deskundigen voor het gestelde vertrouwen, de geleverde steun en de samenwerking in de afgelopen jaren.

Namens het bestuur van het
Algemeen Pensioenfonds van Curaçao
drs. Ph.J.Th. Martis
Voorzitter

Namens de directie van het
Algemeen Pensioenfonds van Curaçao
Mw. E.S. Kruithof-Bor MBA
Directeur

VERKAVELINGSPLAN BRAKKEPUT ZUID

1 KERNCIJFERS

Het jaarverslag 2018 verschaft informatie over de groep Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC). De onderstaande financiële informatie is ontleend aan de geconsolideerde jaarrekening 2018 van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

FINANCIËLE GEGEVENS

	31 DECEMBER 2018	31 DECEMBER 2017
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
A. Totale activa	4.861	4.947
B. Materiële vaste activa	16	16
C. Immateriële vaste activa	13	12
D. Aanwezig vermogen (D=A-B-C)	4.832	4.919
Vastgoedbeleggingen	110	90
Deelnemingen	3	2
Verstrekte leningen en overige vorderingen		
Leningen op basis van onderpand	737	694
Onderhandse leningen	19	21
Afbetalingsregelingen	431	460
Leningen aan deelnemingen	4	4
Deposito's	249	291
Aflossingsregeling Overheid Land Curaçao	123	-
Overige	0	1
Gekochte leningen en obligaties	66	42
Investeringsinstrumenten in Eigen Vermogen instrumenten	41	21
Handelsportefeuille	2.521	2.688
Vorderingen	160	357
Liquide Middelen	368	248
E. Schulden	256	122
F. Beleggingsreserve	9	211
G. Beschikbaar vermogen (G=D-E-F)	4.567	4.586
H. Voorziening voor pensioenverplichting	4.592	4.611
I. Marge (I=G-H)	(25)	(25)
J. Dekkingsgraad ($J=(A-E)/H \cdot 100$)	100,2%	104,6%
K. Pensioenbijdragen	84	97
L. Pensioenuitkeringen	202	201

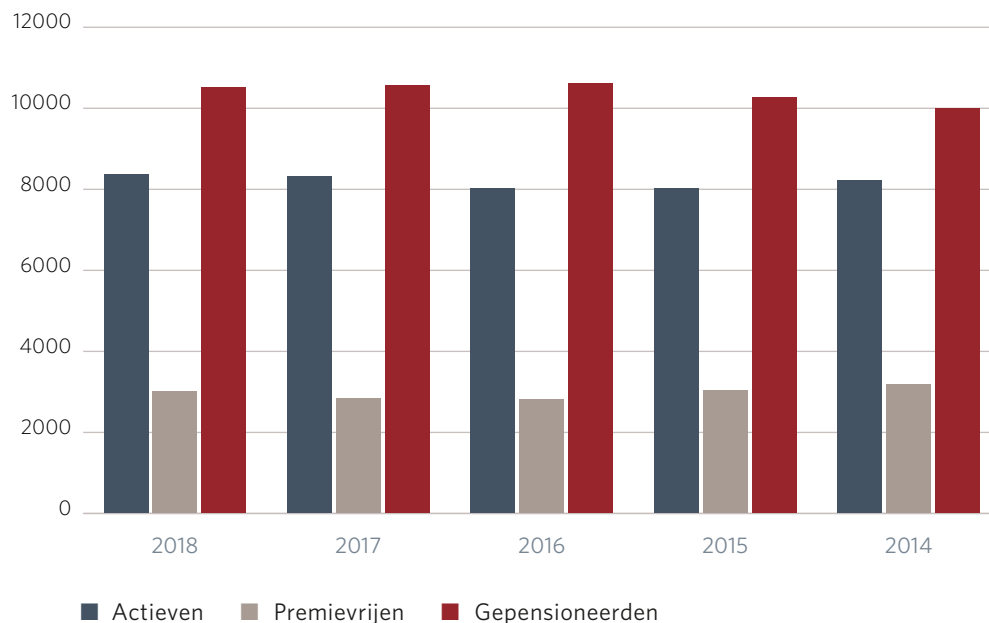
Onderstaand volgen een aantal kerncijfers en kerngetallen over de laatste 5 jaar.

KERNCIJFERS

	2018	2017	2016	2015	2014
<i>(in miljoenen NAf)</i>					
Vermogenssituatie en solvabiliteit van het fonds					
Pensioenvermogen (incl. Beleggingsreserve)	4.601	4.821	4.487	4.369	4.429
Beleggingsreserve	9	211	52	0	7
Bruto dekkingsgraad (in %)	100,2%	104,6%	101,2%	99,4%	100,2%
Netto dekkingsgraad (in %)	100,0%	100%	100%	99,4%	100%
Aantal aangesloten lichamen	62	63	61	61	61
Aantal deelgenoten	21.839	21.696	21.398	21.292	21.352
Deelgenoten in actieve dienstbetrekking	8.353	8.309	8.004	8.004	8.204
Mannen	3.474	3.495	3.340	3.326	3.448
Vrouwen	4.879	4.814	4.664	4.678	4.756
Deelgenoten met uitgesteld pensioen / Premievrijen	2.987	2.827	2.794	3.027	3.165
Mannen	1.274	1.212	1.212	1.341	1.403
Vrouwen	1.713	1.615	1.582	1.686	1.762
Gepensioneerden / Pensioentrekkenden	10.499	10.560	10.600	10.261	9.983
Mannen	4.989	5.086	5.199	5.149	5.062
Vrouwen	5.281	5.220	5.147	4.868	4.657
Wezen	229	254	254	244	264
Totale premie	18%	18%	18%	22%	22%
Werkgevers	12%	12%	12%	14%	14%
Werknemers	6%	6%	6%	8%	8%
Beleggingsportefeuille	4.305	4.314	4.223	4.165	4.129
Aandelen	1.432	1.513	1.521	1.423	1.506
Binnenland	41	21	21	21	0
Buitenland	1.391	1.492	1.500	1.402	1.506
Deelnemingen	3	2	3	3	3
Binnenland	3	2	3	3	3
Buitenland	0	0	0	0	0
Vastrentende waarden	2.635	2.698	2.619	2.659	2.538
Binnenland	1.580	1.512	1.826	1.896	1.889
Buitenland	1.055	1.186	793	763	649
Vastgoedbeleggingen	110	90	80	76	82
Binnenland	110	90	80	76	82
Buitenland	0	0	0	0	0
Aankopen / transitorisch - Buitenland	125	11	0	4	0
Totaal rendement op jaarbasis	-1,7%	11,7%	5,8%	2,1%	6,7%

Ontwikkeling in het aantal deelnemers gedurende 5 jaar.

ONTWIKKELING IN AANTAL DEELNEMERS

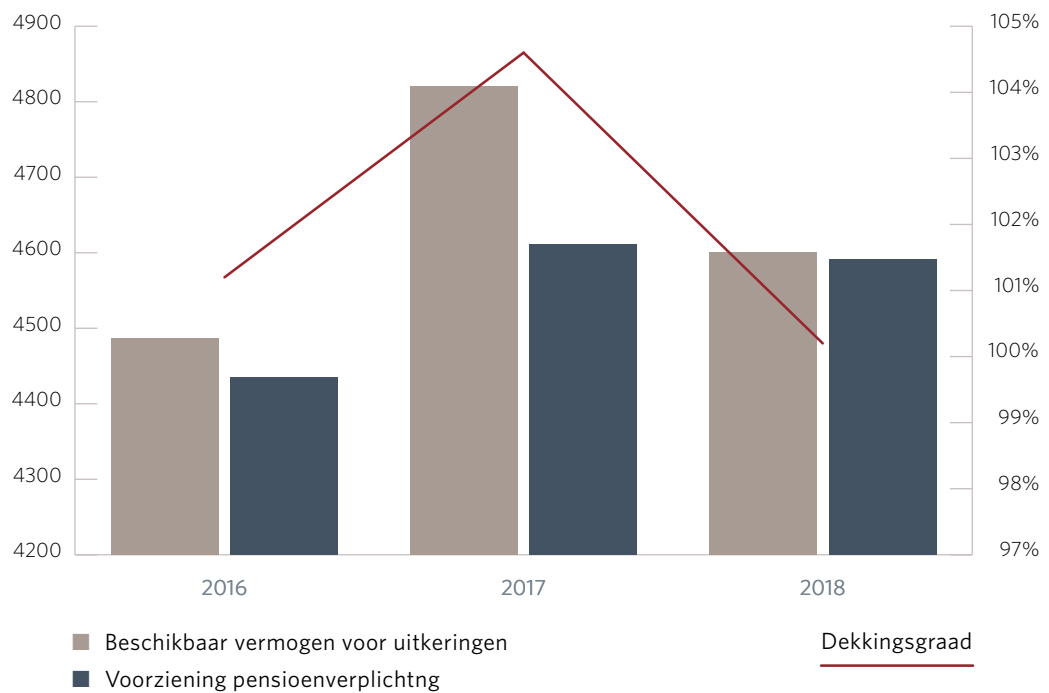

Met de verhoging van de pensioenleeftijd per 1 januari 2016, van pensioenleeftijd 60 naar 65, kwam er vanaf 1 januari 2017 een rem in de groei van het aantal nieuwe gepensioneerden. In 2017 is het aantal nieuwe gepensioneerden gedaald met 139 en in boekjaar 2018 was er sprake van een daling van 89. Het aantal actieve deelnemers is per eind 2018 licht gestegen ten opzichte van het jaar 2017. Gedurende boekjaar 2018 zijn er relatief meer ontslagen en invalideringen geweest waardoor de stijging in het aantal actieve deelnemers gering was.

Ontwikkeling in de dekkingsgraad gedurende de laatste 3 jaar.

ONTWIKKELING BESCHIKBAAR VERMOGEN, VPV EN DEKKINGSGRAAD

(in miljoenen NAf)

Met de wijziging van de pensioenregeling per 1 januari 2016, wat ook een verbetering inhield van de dekkingsgraad van het fonds, was het de verwachting dat dit een remmend effect zou hebben op de groei van de voorziening pensioenverplichtingen in de toekomst. Dit stelt het fonds beter in staat om de dekkingsgraad van het fonds te verbeteren. De verwachting was dan ook dat de dekkingsgraad van het fonds voor de komende jaren zou stijgen. Echter, de lagere dekkingsgraad per 31 december 2018 is het gevolg van het negatieve internationale investeringsklimaat gedurende het laatste kwartaal van het jaar 2018.

2 BESTUURSVERSLAG

KARAKTERISTIEKEN VAN DE APC GROEP

DE APC GROEP BESTAAT UIT:

- Het publiekrechtelijk rechtspersoon Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC): APC is per 10 oktober 2010, door het van kracht blijven van de Landsverordening APNA voor het Land Curaçao, als één van de rechtsopvolgers APNA bij opheffing van de Nederlandse Antillen, ontstaan.
- De naamloze vennootschap Centrale Hypotheekbank N.V. (CHB): CHB is per 20 december 1976 opgericht en APC heeft 93,33% belang in CHB.
- De naamloze vennootschap Korporaal N.V.: Korporaal N.V. is per 2 oktober 1963 opgericht en APC heeft 11 december 2018 door koop van alle aandelen in Korporaal N.V. een 100% belang in Korporaal N.V. verkregen.

In de geconsolideerde jaarrekening van APC is opgenomen het in CHB gehouden belang van circa 93,33% en het in Korporaal N.V. gehouden belang van 100%.

Zowel APC, CHB als Korporaal N.V. zijn statutair gevestigd op Curaçao met vestigingsadres Schouwburgweg 26.

BELEID EN VERANTWOORDING

APC geeft invulling aan de uitvoering van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (P.B. 1977, no. 312) van de aangesloten deelgenoten. Deze uitvoering bestaat uit het beleggen van het beschikbaar vermogen, het nu en in de toekomst doen van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden en aan arbeidsongeschikte deelnemers en het informeren van belanghebbenden.

Het statutaire doel van CHB is het ter leen verstrekken van geld onder hypothecair verband, het ter leen opnemen van gelden tegen uitgifte van pandbrieven of schuldbekentenissen, het verkrijgen en vervreemden van onroerende goederen en het verlenen van bemiddeling bij het sluiten van verzekeringen. CHB oefent haar bedrijf uit op Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

Het statutaire doel van Korporaal N.V. is de handel in-, de exploitatie van- en het beheer over roerende en onroerende zaken, het doen uitvoeren van bouwwerken, verbouwingen en herstellingen, het deelnemen in andere ondernemingen met gelijk of aanverwant doel, en in het algemeen het verrichten van al datgene wat met het vorenstaande in de ruimste zin genomen verband houdt.

Hieronder volgt een grafische weergave van de componenten van Beleid en Verantwoording:

BELEID EN VERANTWOORDING

BELEID

PENSIOENBELEID

De pensioenregeling is vastgelegd in de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren, P.B. 1997 no. 312. De geconsolideerde tekst van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren is vastgesteld bij P.B. 2013 no. 27. Bij landsverordening van 28 december 2015, P.B. 2015 no. 78, is de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (Plvo) met ingang van 1 januari 2016 ingrijpend gewijzigd. In het boekjaar 2018 zijn er geen wijzigingen in de bestaande regeling aangebracht.

De wijziging van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren per 1 januari 2016

De wijziging van de Plvo behelst de omzetting van de op de eindloon gebaseerde pensioenregeling met pensioenleeftijd van 60 jaar en onvoorwaardelijke indexatie, naar een op het middelloon gebaseerd pensioenregeling met pensioenleeftijd van 65 jaar en voorwaardelijke indexatie. De nieuwe pensioenregeling kent een opbouwpercentage van 1,75% per jaar in plaats van 2% per jaar (respectievelijk 2,5% over de eerste 20 jaren en 1²/₃% over de resterende 10 jaren voor de personen die op 31 december 1998 reeds deelnemers waren in de pensioenregeling) zoals de regeling tot 31 december 2015 bepaalde. Voorts is in de nieuwe regeling de partnerpensioen en de mogelijkheid van afstempelen ingevoerd. In verband met de verhoging van de pensioenleeftijd naar 65 jaar (dus uitstel van het moment van ingang van de pensioenbetaling met 5 jaar) zijn de per 31 december 2015 uit de eindloonregeling opgebouwde pensioenaanspraken met 30% verhoogd.

In geval van nabestaandenpensioen, bijzonder nabestaandenpensioen en wezenpensioen vindt de vaststelling van het pensioen plaats zonder de verhoging met 30%.

De pensioenopbouw kan op zijn vroegst aanvangen bij de leeftijd van 18 jaar.

De regeling kent daarnaast nog de volgende andere pensioenen:

- **Weduwen- en weduwnaarspensioen.** Bij overlijden van een deelnemer wordt aan de (ex) echtgeno(o)t(e) levenslang een pensioen uitgekeerd gelijk aan 70% van het ouderdomspensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken.
- **Wezenpensioen.** Bij overlijden van een deelnemer wordt aan ieder van de kinderen een pensioen uitgekeerd gelijk aan 14% van het ouderdomspensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken. Het wezenpensioen loopt door totdat het kind 18 jaar is. Indien het kind studeert of invalide is, wordt het wezenpensioen verlengd tot uiterlijk 25 jaar.
- **Invaliditeitspensioen.** Aan een invalide deelnemer wordt levenslang een pensioen uitgekeerd gelijk aan het ouderdomspensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken.
- **Smartengeld.** Bij het overlijden van een gepensioneerd hebben de nabestaanden recht op smartengeld ten hoogste van 3 maanden van het bruto pensioen plus 3 maanden van de duurtetoeslag. Indien er geen nabestaanden zijn, kan het smartengeld besteed worden ter dekking van de begrafenis kosten.

Overgangsregeling

• **Deelgenoten die pensioenleeftijd van 60 jaar behouden**

De verhoging van de pensioenleeftijd betekent dat het moment van pensioneren met 5 jaar wordt uitgesteld. Voor de personen die gedurende 2015 de leeftijd van 59 reeds hadden bereikt en die dus in 2016 de leeftijd van 60 jaar zouden bereiken, is de pensioenleeftijd van 60 jaar behouden. Deze personen moesten dus verplicht bij het bereiken van 60 jaar pensioneren. De wijziging voorziet in een overgangsregeling voor deze groep om de scherpe kanten van met name de pensionering op leeftijd van 60 jaar op te vangen.

Om de effecten van het pensioneren op de leeftijd van 60 jaar op te vangen is voor de groep deelgenoten die verplicht bij het bereiken van de leeftijd van 60 jaar zijn gepensioneerd een pakket compensatiemaatregelen getroffen. Aan de personen uit deze groep die geen duurtetoeslaguitkering naast hun pensioen hebben, wordt bij wijze van compensatie tot het moment dat zij de leeftijd van 65 jaar bereiken het gemis aan AOV-uitkering volledig vergoed tot het moment dat zij de leeftijd van 65 bereiken en AOV gerechtigd worden. Daarnaast wordt aan al de deelgenoten die op 60 jaar gedwongen pensioneren het bedrag van de verschuldigde AOV/AWW premie volledig vergoed tot het moment waarop zij AOV gerechtigd worden. Ten slotte wordt aan deze personen het verschil tussen de premie die personen die nog niet AOV gerechtigd zijn en AOV gerechtigden aan BVZ betalen ($13,6\% - 6,5\% = 7,1\%$) gecompenseerd.

Deze compensaties komen ten laste van de laatste werkgever.

• **Deelgenoten die de keuze mogelijkheid hebben om tussen de leeftijd van 60 jaar en 65 jaar met pensioen te gaan**

De deelgenoten die op 31 december 2015, 55 jaar of ouder waren, maar jonger dan 59 jaar, kunnen naar keuze besluiten om eerder dan bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar, maar niet eerder dan 60 jaar met pensioen te gaan. Voor elk jaar dat men eerder dan de leeftijd van 65 jaar met pensioen gaat, wordt het pensioen met 6% gekort.

Deelgenoten die op 31 december 2015 reeds 30 of meer dan 30 pensioendienstjaren hebben volbracht doch jonger zijn dan 55 jaar, kunnen ook naar keuze besluiten om eerder dan bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar maar niet eerder dan de leeftijd van 60 jaar met pensioen te gaan. Ook voor deze deelgenoten geldt dat voor elk jaar die de deelgenoot eerder dan de leeftijd van 65 jaar met pensioen gaat het pensioen met 6% wordt gekort.

Invoering partnerpensioen

Met de wijziging is tevens het partnerpensioen ingevoerd. Samenlevingsovereenkomsten aangegaan bij notariële akte tussen deelnemers in de pensioenregeling en personen waarmee deze deelgenoot ingevolge de bepalingen van boek 1 Burgerlijk Wetboek een huwelijk kan aangaan, kunnen door de deelgenoot aan het fonds worden aangemeld. Indien de samenlevingsovereenkomst voldoet aan de eisen vastgesteld in de Pensioenlandsverordening zal het fonds de samenlevingsovereenkomst in een speciaal daartoe door het fonds ingevoerd register bijhouden. De partners die door het fonds geregistreerd worden op basis van notarieel verleden samenlevingsovereenkomsten worden voor de aanspraken op nabestaandenpensioen, bijzonder nabestaandenpensioen en smartengeld gelijkgesteld aan huwelijkspartners.

De deelgenoten van APC ingevolge de artikelen 4 en 5 van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (P.B. 1977, no. 312) zijn alle ambtenaren in de zin van de Landsverordening Materieel Ambtenarenrecht (LMA) in dienst van het Land Curaçao, alsook overheidswerknemers in dienst van het Land Curaçao op grond van een arbeidsovereenkomst, met uitzondering van de overheidswerknemers die werklieden zijn in de zin van de Werkliedenverordening 1944. Voorts de door de koning der Nederlanden benoemde ambtenaren, werkzaam in openbare dienst van het Land Curaçao en de bij landsbesluit benoemde personen die niet onder de eerder genoemde categorieën van overheidsdienaren vallen. Deelgenoten van het fonds zijn ook het personeel werkzaam bij de gesubsidieerde onderwijsinstellingen. Tevens is deelgenoot van het fonds het personeel werkzaam bij publiekrechtelijke rechtspersonen zoals de Centrale Bank van Curaçao en St. Maarten (CBCS), het Bureau Intellectuele Eigendom, APC en de Sociale Verzekeringsbank. Ten slotte zijn ook deelgenoten van het fonds de werknemers werkzaam bij rechtspersonen die bij landsbesluit zijn aangewezen als rechtspersoon waarvan het personeel overheidsdienaar is in de zin van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren.

PREMIEBELEID

De pensioenpremie wordt formeel vastgesteld door de wetgever. Volgens de Pensioenlandsverordening geldig voor 2018 bedraagt de premie 18% van de bijdragegrondslagen van de deelnemers per jaar (2017: 18%).

INDEXATIEBELEID

Het pensioenfonds kent ingaande 2016 een voorwaardelijk toeslagenbeleid ten aanzien van de (oude) opgebouwde pensioenen van zijn deelnemers. Deze is afhankelijk van de algemene bezoldigingsverhoging bij de overheid en afhankelijk van de financiële positie van het fonds. In de financiële opzet van het pensioenfonds wordt vanuit gegaan dat de indexaties gefinancierd wordt uit de marge van het dekkingsgraad die boven de 105% ligt.

In het jaar 2018 zijn de (oude) opgebouwde pensioenen niet geïndexeerd. In 2017 vond ook geen indexatie plaats van de ingegane pensioen.

BELEGGINGSBELEID

Op basis van de analyse van de 4 beleidsterreinen en op basis van het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen, van het vermogen, van de dekkingsgraad en van de premie, worden prognoses gemaakt ten aanzien van rendementsverwachtingen, voorzieningen en dekkingsgraad. Uiteindelijk wordt een strategische beleggingsmix gekozen waarbij maximaliseren van het rendement bij beheersbaar risico wordt nagestreefd.

In onderstaande tabel zijn zowel de gekozen strategische beleggingsmix als de werkelijke beleggingsmix voor het boekjaar 2018 opgenomen. De informatie betreffende de vermogensallocatie mix is ontleend aan de enkelvoudige jaarrekening van APC.

STRATEGISCHE MIX BELEGGINGEN 2018

Beleggingscategorie	Vermogensallocatie Strategische Mix	Vermogensallocatie Werkelijke Mix	Bandbreedte
Vastrentende waarden	61,5%	51,7%	56,5 - 66,5%
Zakelijke waarden	35,0%	37,4%	30 - 40%
Converteerbare obligaties	2,5%	3,3%	0 - 5%
Liquide Middelen	1,0%	7,6%	0 - 8%

Voor het boekjaar 2017 was de beleggingsmix als volgt:

STRATEGISCHE MIX BELEGGINGEN 2017

Beleggingscategorie	Vermogensallocatie Strategische Mix	Vermogensallocatie Werkelijke Mix	Bandbreedte
Vastrentende waarden	61,5%	47,5%	56,5 - 66,5%
Zakelijke waarden	35,0%	37,5%	30 - 40%
Converteerbare obligaties	2,5%	9,8%	0 - 5%
Liquide Middelen	1,0%	5,1%	0 - 8%

Conform de beleggingsregel van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten zoals opgenomen in de "Bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2019 / K.7", dient het pensioenfonds als volgt lokaal te investeren:

- 40% van de som van de eerste NAf 10 miljoen van de totale voorzieningen en schulden;
- 50% van de som van de volgende NAf 10 miljoen van de totale voorzieningen en schulden;
- 60% van de rest van de totale voorzieningen en schulden.

De Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten heeft echter zoals opgenomen in de “Bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7A aanvulling op de bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7”, de volgende uitzonderingen op deze beleggingsregel toegestaan: Naast wat conform de beleggingsregel maximaal in het buitenland geïnvesteerd mag worden, is het toegestaan, indien er wordt voldaan aan de voorwaarden zoals opgenomen in de “Bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7A aanvulling op de bekendmaking inzake het deviezenverkeer 2009 / K.7”, om een bedrag gelijk aan lokale investeringen, die kwalificeren bij niet ingezetenen uit te zetten.

Evenzo is het toegestaan om een bedrag gelijk aan wat het pensioenfonds als vervroegde aflossingen op lokale leningen heeft ontvangen in het kader van schuldsaneringen, naar het buitenland te exporteren. Rekening houdend met deze twee versoepelingen is het deel van het kapitaal dat APC per 31 december 2018 lokaal aanhoudt (exclusief vorderingen en liquide middelen) 41% (2017: 37%) en het deel dat in het buitenland is geïnvesteerd 59% (2017: 63%) wat onder c.q. boven het door de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten gestelde minimum is.

ANALYSE EN VERANKERING

DE ASSET LIABILITY MANAGEMENT (ALM) STUDIE

In de ALM studie staat de optimalisatie van het rendement en het risico beheer centraal. Het beleggingsbeleid bevat lange termijn doelstellingen op het gebied van solvabiliteit, rendement, liquiditeit en maatschappelijk verantwoord beleggen. Het doel van de ALM studie is het identificeren van mogelijke efficiëntie verbeteringen en het analyseren van de risico's van diverse beleidsalternatieven om tot evenwichtige beleidskeuzes te komen in een veld met soms conflicterende stakeholder belangen. APC maakt om de 3 jaar een ALM studie. De laatste ALM studie was in boekjaar 2016 en dus wordt de eerst volgende ALM studie in 2019 gemaakt.

DE ACTUARIËLE EN BELEIDSTECHNISCHE NOTA (ABTN)

In de ABtN wordt een motivering gegeven van de financiële opzet en actuariële grondslagen van het pensioenreglement. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen enerzijds het vermogen en anderszijds de voorziening pensioenverplichtingen.

Verder worden in de ABtN de risicoanalyse en wijze van uitvoering gedocumenteerd.

APC stelt minstens 1 keer per jaar een ABtN op. De laatste ABtN is 25 maart 2019 door het bestuur vastgesteld.

MISSIE, VISIE EN STRATEGISCHE DOELEN VAN APC

De missie, visie en de strategische doelen van APC zijn in het Businessplan 2016 - 2018 gedefinieerd. De visie en missie van APC luiden als volgt:

VISIE *Wij zijn dé pensioen- en beleggingsexpert van Curaçao.*

MISSIE *TOONAANGEVEND door jarenlange pensioen- en beleggingsexpertise,
KAPITAALKRACHTIG door een verantwoord investeringsbeleid,
BETROUWBAAR door het waarborgen van pensioen voor onze deelnemers.*

BUSINESS PLAN 2016 - 2018 | STRATEGY MAP

Visuele weergave van de bepaalde strategische keten van APC

STRATEGISCHE AMBITIES

VISIE Wij zijn dé pensioen- en beleggingsexpert van Curaçao.	POSITIONERING ONSTUITBAAR INNOVATIEF.	MISSIE TOONAANGEVEND door jarenlange pensioen- en beleggingsexpertise, KAPITAALKRACHTIG door een verantwoord investeringsbeleid, BETROUWBAAR door het waarborgen van pensioen voor onze deelnemers.
	FINANCIEEL DOEL APC streeft naar een dekkingsgraad van 115% met een minimum van 105%.	

STRATEGISCHE DOELEN

PENSIOENPRODUCTEN Vergroting van X% van het marktaandeel en verbetering van de positionering van APC in de markt.	BELEGGINGSPORTEFEUILLE Optimalisatie van de beleggingsorganisatie.	DIENSTVERLENING AAN KLANTEN Het leveren van excellente service aan onze klanten op het gebied van pensioenen en beleggingen.
---	--	--

ONDERSTEUNENDE DOELEN

Iedereen binnen APC draagt bij aan het behalen van onze strategische doelen 2016 - 2018

Financiële Zaken	Risk & Compliance	Internal Audit	Directie-Secretariaat	HR	IT	Algemene & Technische Zaken	Post & Archief
------------------	-------------------	----------------	-----------------------	----	----	-----------------------------	----------------

ORGANISATIECULTUUR EN LEIDERSCHAP

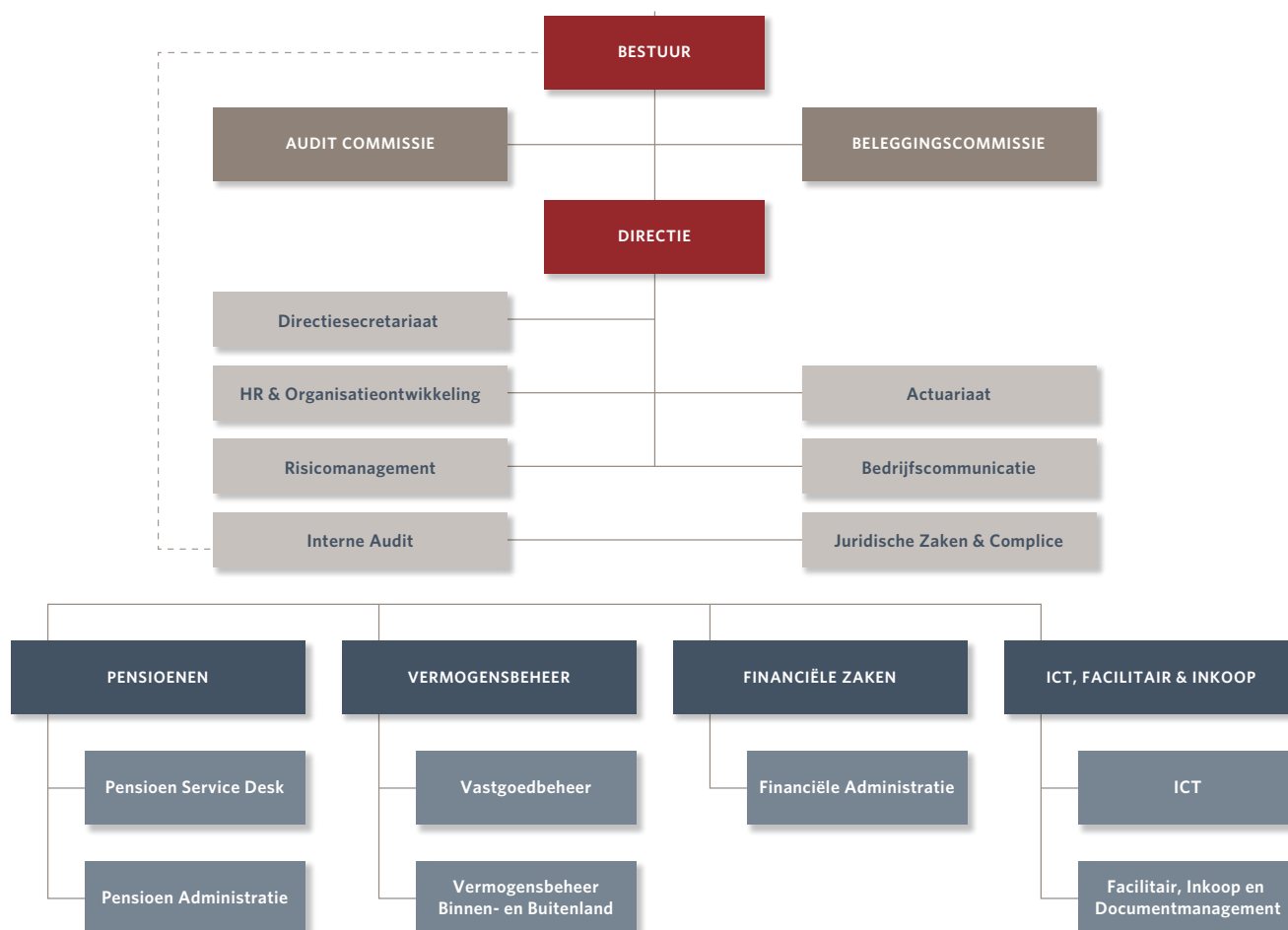
KERN COMPETENTIES - Inspirerend leiderschap - Entrepreneurship - Commercieel - Sales vaardigheden - Accountability - Project management - Time management	KERNWAARDEN - Modern - Innovatief - Creatief - Verrassend - Krachtig - Durf - Lef - Agressief - Plezier - Teamgeest - Visie - Ambitieuus
--	--

Gedurende het boekjaar 2018 was het fonds gericht op het realiseren van de volgende strategische doelen:

- **Financieel:** APC streeft naar een dekkingsgraad van 115% met een minimum van 105%.
- **Pensioenproducten:** APC streeft naar vergroting van het marktaandeel en verbetering van de positionering van APC in de markt.
- **Beleggingsportefeuille:** APC streeft naar de optimalisatie van de beleggingsportefeuille.
- **Dienstverlening:** APC streeft naar het leveren van excellente service aan onze klanten op het gebied van pensioenen en beleggingen.

ORGANISATIE

Onderstaand volgt de organisatiestructuur van APC.

BESTUUR

Het hoogste orgaan van het fonds is het bestuur bestaande uit 7 leden, te weten een onafhankelijke voorzitter die tevens lid is, drie werknemersbestuursleden (van wie 1 de gepensioneerden vertegenwoordigt) en drie werkgeversbestuursleden. De samenstelling van het bestuur is geregeld in de Landsverordening APNA (P.B. 1997 no. 312). De bestuursleden worden voor een periode van 5 jaar benoemd. Na deze periode kan een bestuurslid worden herbenoemd. De samenstelling van het Bestuur was per 31 december 2018 als volgt:

BESTUUR

NAAM & FUNCTIE	GEBOORTEDATUM	GESLACHT	DATUM AANTREDEN	DATUM AFTREDEN
De heer Philip J. Th. Martis <i>Voorzitter</i>	21 juni 1959	m	25 september 2017	25 september 2022
De heer Roland H. Ignacio <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	8 december 1951	m	31 maart 2014	31 maart 2019 ¹
De heer Geomaly A.G. Martes <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	5 september 1960	m	10 maart 2014	10 maart 2019 ²
De heer Amadeo V.E. Vilchez <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	8 januari 1964	m	1 september 2017	1 september 2022
Mevrouw Janine de Goes-Lacle <i>Lid (werkgeversbestuurslid)</i>	26 november 1971	v	31 augustus 2015	1 september 2020
De heer Theo M.J. Caris <i>Lid (werkgeversbestuurslid)</i>	24 juni 1960	m	24 maart 2017	24 maart 2022
De heer Shurmel C. Elias <i>Lid (werkgeversbestuurslid)</i>	25 oktober 1960	m	24 maart 2017	24 maart 2022

¹ Is ingaande 1 april 2019 vacant.
² Is ingaande 11 maart 2019 herbenoemd voor 5 jaar.

Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel bestuurslid en het bestuur als geheel is dat een ieder handelt in het belang van alle belanghebbenden van het fonds, rekening houdend met de korte- en langetermijneffecten van maatregelen. De overwegingen die het bestuur afweegt worden in de notulen van de bestuursvergaderingen vastgelegd. In dit bestuursverslag worden de overwegingen bij belangrijke besluiten in 2018 bij onderdeel Bestuursaangelegenheden van APC toegelicht.

Onderstaand tabel geeft aan waar de werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers werkzaam zijn en welke functies zij bekleden:

NAAM	FUNCTIE ALS BESTUURDER	WERKZAAM BIJ	IN DE FUNCTIE VAN
De heer Philip J. Th. Martis	Voorzitter	Sociale Verzekeringsbank (SVB)	Directeur
De heer Roland H. Ignacio	Werknemersbestuurslid	Gepensioneerd	--
De heer Geomaly A.G. Martes	Werknemersbestuurslid	Stichting Overheidsaccountantsbureau (SOAB)	Directeur
De heer Amadeo V.E. Vilchez	Werknemersbestuurslid	Korps Politie Curaçao	Inspecteur
Mevrouw Janine de Goes-Lacle	Werkgeversbestuurslid	CIBC FirstCaribbean International Bank	Wealth Manager
De heer Theo M.J. Caris	Werkgeversbestuurslid	Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS)	Legal Consultant
De heer Shurmel C. Elias	Werkgeversbestuurslid	United Telecommunication Services (UTS)	Corporate Business Strategist

DIRECTIE

Het bestuur heeft bij Bestuursbesluit no. 2 / 98 d.d. 14 april 1998 'Delegatiebesluit Algemeen Pensioenfonds van de Nederlandse Antillen' en bij Bestuursbesluit no. 4 / 2004 d.d. 19 oktober 2004 'Mandaatbesluit vertegenwoordigingsbevoegdheid Algemeen Pensioenfonds van de Nederlandse Antillen' een aantal van haar bevoegdheden aan de directie gemandateerd. De dagelijkse leiding van het fonds ligt als gevolg hiervan bij de directie. De directie bestaat uit een directeur en een adjunct-directeur. De samenstelling van de directie is als volgt

DIRECTIE

NAAM & FUNCTIE	GEBORTE DATUM	GESLACHT	DATUM AANTREDEN	DATUM UIT DIENST
Mevrouw Evelyn Kruithof-Bor <i>Directeur</i>	19 april 1972	v	21 september 2011	--
De heer Ramiro Griffith <i>Adjunct Directeur</i>	26 juni 1977	m	1 juni 2018	--

De directie wordt bijgestaan door een Management Team van 4 leden. Het aantal personeelsleden van de groep is als volgt:

AANTAL PERSONEELSLEDEN	2018	2017	2016
APC Geconsolideerd	103	101	105

BELEGGINGSCOMMISSIE

Het bestuur laat zich in de uitvoering van zijn taken met betrekking tot het beleggen van het vermogen van het fonds bijstaan door een beleggingscommissie bestaande uit externe beleggingsadviseurs. In de landsverordening wordt geen melding gedaan van de zittingstermijn. De samenstelling van de Beleggingscommissie is per ultimo boekjaar als volgt:

BELEGGINGSCOMMISSIE

NAAM & FUNCTIE	GEBOORTEDATUM	GESLACHT	DATUM AANTREDEN	DATUM AFTREDEN
De heer Edgar V. Lotman <i>Lid tot en met 16 augustus 2011 en vanaf 16 augustus 2011 voorzitter</i>	10 maart 1952	m	22 februari 2001	--
De heer John H. Alvarez <i>Lid</i>	1 juni 1943	m	22 oktober 2003	25 maart 2019 ³
De heer Oscar L. Bennett <i>Lid</i>	8 maart 1969	m	16 augustus 2011	--

³ Lidmaatschap is op 25 maart 2019 geëindigd wegens overlijden.

AUDIT COMMITTEE

Het bestuur heeft een Audit Committee ingesteld. De Audit Committee bereidt de besluitvorming voor het bestuur voor over o.a. financiële verslaggeving, begroting, risicomanagement, compliance, interne controle, aanbevelingen van de externe accountant en externe actuaris. De Audit Committee bestaat (volgens het Besluit Audit Committee APNA) uit een voorzitter die tevens bestuurslid is en twee andere leden. Eén van de laatstgenoemde leden hoeft geen lid van het bestuur te zijn. De samenstelling van de Audit Committee is per ultimo boekjaar als volgt:

AUDIT COMMITTEE

NAAM & FUNCTIE	GEBOORTEDATUM	GESLACHT	DATUM AANTREDEN	DATUM AFTREDEN
De heer Geomaly A.G. Martes <i>Voorzitter vanaf 12 januari 2015</i>	5 september 1960	m	10 maart 2014	10 maart 2019 ²
Mevrouw Anne-Marie van der Horst <i>Lid vanaf 1 augustus 2016</i>	25 augustus 1963	v	1 augustus 2016	1 augustus 2021
De heer Shurmel C. Elias <i>Lid vanaf 1 oktober 2017</i>	25 oktober 1960	m	1 oktober 2017	24 maart 2022

² Is ingaande 11 maart 2019 herbenoemd voor 5 jaar.

EXTERNE ONDERSTEUNING EN CONTROLE

Het fonds wordt bijgestaan door de volgende externe deskundigen:

EXTERNE PARTIJEN

PARTIJEN	NAAM
Externe Accountant	EY Dutch Caribbean
Externe Actuaris	AON
Fiduciair Vermogensbeheerder	Russel Investments
Bewaarnemer Effecten Buitenland	State Street Global Services

BESTUURSAANGELEGENHEDEN VAN APC

CORPORATE GOVERNANCE

Corporate Governance is het waarborgen van de onderlinge samenhang van de wijze van besturen, beheersen en toezicht houden op het bestuur van een organisatie, gericht op een efficiënte en effectieve realisatie van doelstellingen, alsmede het daarover op een open wijze communiceren en verantwoording afleggen ten behoeve van belanghebbenden. Het kader voor het bestuur en beheer van het fonds is in de Landsverordening APNA P.B. 1997 no. 311 opgenomen (Landsverordening APNA). In grote lijnen zijn de bestuurlijke verantwoordelijkheden bij APC als volgt verdeeld:

- Het bestuur heeft met het oog op een slagvaardig en efficiënt beleid en gebruikmakend van de mogelijkheden die het wettelijk kader daarvoor biedt, bevoegdheden, taken en werkzaamheden van het bestuur zoveel mogelijk aan de directie gedelegeerd of gemandateerd. Met betrekking tot de uitvoering van de gedelegeerde en gemandateerde bevoegdheden en werkzaamheden heeft het bestuur tevens nadere instructies en richtlijnen gegeven. Deze besluiten met betrekking tot de delegatie en mandatering van bevoegdheden, taken en werkzaamheden zijn in de Curaçaose Courant geplaatst. Het bestuur ziet er op toe dat de directie zich in de uitoefening van de aan haar overgedragen taken en gemandateerde bevoegdheden aan de wet- en regelgeving houdt. Hiertoe doet de directie in principe maandelijks verslag uit aan het bestuur;
- Het is de taak van het bestuur om de leden van de directie, de externe accountant en externe actuariële deskundigen te benoemen;
- Tot de taak van het bestuur behoort ook het vaststellen van het algemene beleid, de vaststelling van de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag alsook het vaststellen van een reglement arbeidsvoorwaarden voor directie en personeelsleden van het fonds;
- De directie is verantwoordelijk voor de dagelijkse leiding van de organisatie en maakt daarbij gebruik van de bevoegdheden die door het bestuur aan haar zijn gedelegeerd of gemandateerd.

In het vastgestelde Corporate Governance Handboek van APC (hierna: 'het handboek') is aangegeven wat Corporate Governance in de praktijk betekent en waarom het onderwerp voor het fonds van groot belang is. Dit handboek sluit aan bij de Code Corporate Governance die in Curaçao bij landsbesluit is vastgesteld. Hierin zijn volgens internationaal aanvaarde normen, de uitgangspunten van goed en transparant bestuur en toezicht van vennootschappen en stichtingen vastgelegd. Het Handboek richt zich op de drie functies van 'goed pensioenfondsbestuur': besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen over wat APC gepland en gerealiseerd heeft.

Door middel van een Corporate Governance Checklist evalueert de Risk & Compliance manager de status van Good Corporate Governance en indien er verbeterpunten zijn wordt hier tijdig actie op ondernomen.

Het bestuur verklaart hierbij dat APC in 2018 gehandeld heeft naar de geest en strekking van de bepalingen uit haar Handboek Corporate Governance. De naleving blijkt onder andere uit dit jaarverslag. De punten uit het Handboek waaraan APC in 2018 nog niet voldeed zijn hieronder, onder lopende zaken, weergegeven.

LOPENDE ZAKEN

- Traject wettelijke aanpassing Landsverordening APC.
- Verdere verankering geoptimaliseerde interne organisatie.
- Verdere optimalisatie van de implementatie van de aangepaste Pensioen Landsverordening overheidsdienaren.
- Uitvoeren van een ALM onderzoek ter bepaling van een Strategische Asset allocatie 2019-2021.
- Actief beleggingsbeleid ter verdere optimalisatie van de beleggingsportefeuille.
- Verdere verankering van de positionering van het fonds.

DESKUNDIGHEID

De toelichting op de landsverordening APNA geeft aan dat er binnen het bestuur kennis en ervaring op veel uiteenlopende terreinen gewenst is. Onder meer op gebieden als pensioenen, beleggingen, human resource management, financiële expertise, actuariële expertise en juridische expertise. Het bestuur hanteert profielschetsen voor bestuursleden en de voorzitter waarin de vereisten met betrekking tot kennis en ervaring en competenties zijn opgenomen.

Bij het voordragen en benoemen van bestuursleden wordt de regering verzocht zich mede te laten leiden door deze profielschetsen.

EVALUATIE FUNCTIONEREN BESTUUR EN DIRECTIE

Het bestuur evalueert haar functioneren 1 keer per jaar in een besloten vergadering. De evaluatie over het jaar 2018 vindt nog plaats. Het bestuur evalueert tevens jaarlijks het functioneren van de directie. Voor de directie is de conclusie voor het jaar 2018 dat deze naar behoren heeft gefunctioneerd.

DIVERSITEIT

De 'Code Pensioenfondsen', waar normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' voor de pensioenfondsen met statutaire zetel in Nederland zijn geformuleerd, wijdt aandacht aan de rol van en diversiteit in de samenstelling van het bestuur, het verantwoordingsorgaan (VO) en het intern toezicht van een pensioenfonds. Hoewel voldoening aan de 'Code Pensioenfondsen' door APC niet verplicht is, acht het fonds het belangrijk ter wille van de 'best practice' om hiermee rekening te houden. Ten aanzien van de diversiteit schrijft de 'de Code Pensioenfondsen' het volgende voor:

- Het bestuur of VO zorgt ervoor dat de organen complementair zijn samengesteld. De organen moeten bij de samenstelling zorgen dat hun leden competenties en invalshoeken inbrengen die elkaar aanvullen.
- Het bestuur stelt, in overleg met het desbetreffend orgaan, concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid.
- In het bestuur en VO zitten tenminste één man en één vrouw.
- In het bestuur en VO zitten tenminste één lid boven en één lid onder de veertig jaar.
- Het bestuur en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid.
- Bij de invulling van een vacature wordt actief gezocht naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.
- Het bestuur toetst voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen.

Voor wat betreft de samenstelling van het bestuur van APC wordt aangemerkt dat het fonds voor wat betreft geslacht aan het gestelde voldeed (samenstelling 2018: 6 mannen en 1 vrouw) terwijl het fonds voor wat betreft de leeftijd niet voldeed aangezien er geen leden onder de 40 jaar zitting in het bestuur hadden. Verder wordt opgemerkt dat het bestuur van het fonds nog geen diversiteitsbeleid heeft. Dit laatste wordt, naar aanleiding van het gestelde in de Code Pensioenfondsen, in het jaar 2019 opgepakt.

RISICO MANAGEMENT

Het bestuur is verantwoordelijk voor de inrichting en goede werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem ten behoeve van alle risico's waaraan het pensioenfonds zich ziet blootgesteld. Risicomanagement bij APC moet ervoor zorgen dat het pensioenfonds haar langetermijnstrategie kan uitvoeren en daarbij voldoende robuust is om risico's op te kunnen vangen. Er wordt veel aandacht besteed aan het op peil houden van kennis en het toepassen van methoden en technieken voor het efficiënter maken van de risicobeheersing binnen het fonds.

De 'first line of defence' en primaire verantwoordelijkheid van het risico management ligt bij de Management Team leden. De Risk Manager zijnde de 'second line of defence' is belast met de ondersteuning, advisering en coördinering van de 'first line of defence' en bewaakt of het management zijn verantwoordelijkheden ook daadwerkelijk neemt. Bepaalde beleidsvoorbereidende taken en het organiseren van risk assessments zijn taken van de 'second line of defence'. De Manager Interne Audit, zijnde de 'third line of defence', is de bewaker dat het gehele systeem van risicomanagement functioneert. APC heeft een Risk Committee opgericht welke tot taak heeft de voorbereidende werkzaamheden te verrichten voor het toezicht door het bestuur op het door de directie gevoerde risicobeleid en het risicobeheer.

De Risk Committee bespreekt de periodieke rapporteringen over de blootstelling aan risico's in relatie tot het risicobeleid en bespreekt onder andere de risk assessment rapportages, action tracking rapportages en key performance indicator rapportages.

RISICO BEREIDHEID

Een pensioenfonds is onlosmakelijk verbonden met het nemen van risico's, maar APC doet dat in beheerste mate. Het bestuur stelt strikte risicokaders vast, waarbinnen de beleggingen moeten plaatsvinden ('risk appetite'). Tegenover beleggingen met een laag risico en daarmee een min of meer gegarandeerde, maar lage opbrengst (vastrentende waarden) staan beleggingen in zakelijke waarden. Deze gaan gepaard met een hoog risico en een verwachte hoge opbrengst. Zo houdt het fonds de risico's zoveel mogelijk onder controle. De strategische beleggingsmix van het fonds komt niet willekeurig tot stand, maar vloeit voort uit de ALM studie waarin het risicokader van het fonds wordt bepaald en is nauwgezet afgestemd op onze pensioen verplichtingen in de loop van de komende tientallen jaren.

TOEZICHTHOUDER

In het kader van het toezicht dat de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS) op het fonds uitvoert, rapporteert het fonds per kwartaal de stand van de beleggingen aan de CBCS en per jaar de financiële positie van het fonds. Het fonds valt tevens onder de controle van de Algemene Rekenkamer die voor de Staten controle op het fonds uitvoert.

UITBESTEDING

Het buitenlandse vermogensbeheer en vermogensbewaring zijn sinds medio 2013 uitbesteed aan één fiduciair vermogensbeheerder en aan één centrale bewaarder. Het besluitvormingsproces rond de uitbesteding van het vermogensbeheer en selectie van de vermogensbeheerder was gebaseerd op een intensieve en uitputtende aanpak om risico's zo veel mogelijk in kaart te brengen en af te dekken. Het risico dat de vermogensbeheerders, die door de fiduciair vermogensbeheerder zijn geselecteerd, buiten de grenzen van het actieve risicobudget opereren, waardoor risico op financieel verlies ontstaat dat groter is dan voorzien, wordt beheerst door controle hierop door de fiduciair vermogensbeheerder, de beleggingsorganisatie binnen APC en tevens de global custodian die dit controleert. De global custodian en de beleggingsorganisatie binnen APC belast met de buitenlandse portefeuille controleren tevens of de externe fiduciair vermogensbeheerder blijft voldoen aan de door het pensioenfonds gestelde eisen aan onder meer kwaliteit, deskundigheid en servicegraad.

Eind 2016 werd het Nederlands adviesbureau Sprenkels & Verschuren door APC gecontracteerd om de kwaliteit van de fiduciaire dienstverlening van Russell Investments aan APC op een aantal aspecten die voor het fonds van belang zijn, te beoordelen. De nadruk werd hierbij gelegd op voornamelijk stabiliteit van de organisatie, advisering, portefeuilleconstructie en risicomanagement. Medio juni 2017 werd het onderzoek door Sprenkels & Verschuren afgerond en werd het evaluatierapport met het fonds besproken. Sprenkels & Verschuren geeft op basis van hun beoordeling aan dat de kwaliteit van de dienstverlening en advisering van Russell kwalitatief goed is. Sprenkels & Verschuren oordeelt verder dat Russell over voldoende kennis in de volle breedte beschikt alsook over kwalitatief goed en ervaren personeel. Daarnaast oordeelt Sprenkels & Verschuren dat Russell Investments een grote betrokkenheid toont bij de dagelijkse gang van zaken bij zowel de buitenlandse als ook de binnenlandse portefeuille van APC.

Op basis van de bevindingen van Sprenkels & Verschuren beschouwen wij het risico van het uitbesteede fiduciair vermogensbeheer mandaat als acceptabel.

VERANTWOORDINGSORGANEN EN INTERN TOEZICHT

De Audit Committee vergadert minimaal één keer per kwartaal met de directie en de Manager Interne Audit, zo nodig in aanwezigheid van de Manager Financiële Zaken en de Risk Manager.

Een beoordelingscommissie bestaande uit bestuursleden overlegt jaarlijks met de directie over de jaarplanning van de directieleden en stelt deze vast. De beoordelingscommissie adviseert het bestuur betreffende het functioneren van de directie en de beoordeling van het functioneren van de directie.

COMMUNICATIE

Het fonds kent een aantal gestructureerde communicatiemomenten. Bij aanvang van elk kwartaal wordt een bericht gepubliceerd waarin verslag wordt uitgebracht over de beleggingsresultaten over het voorgaande kwartaal en de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Jaarlijks wordt in de tweede helft van het jaar een pensioenbericht aan de deelgenoten uitgebracht dat een overzicht geeft van de per ultimo december van het voorgaand jaar opgebouwde pensioendiensttijd en pensioenaanspraken alsmede aanspraken op het nabestaandenpensioen. Het fonds organiseert tweemaal per jaar een informatie-bijeenkomst voor de deelgenoten die in de komende 6 maanden pensioneren. Verder heeft het fonds in het jaar 2018 bijeenkomsten georganiseerd voor alle werkgevers met als doel het contact te versterken en de accountmanagers conform de nieuwe organisatiestructuur te introduceren.

ACTUARIS EN ACCOUNTANT

Volgens de Landsverordening APNA is benoeming van een registeraccountant die met de controle van de jaarrekening belast wordt, een verantwoordelijkheid van het bestuur. In deze landsverordening is tevens opgenomen dat het bestuur in overleg met de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten één of meer actuariële deskundigen aanwijst die het bestuur adviseren in vraagstukken van actuariële en bedrijfstechnische aard. Het functioneren van de accountant en de actuaris wordt jaarlijks op basis van, door het bestuur goedgekeurde, vaste criteria beoordeeld. Indien van toepassing wordt naar aanleiding van deze beoordeling tevens door het bestuur beslist over eventuele verlenging van de opdracht aan de accountant en actuaris.

VERSLAG OVER HET BOEKJAAR

In het jaar 2018 heeft APC met veel toewijding gewerkt aan het realiseren van de strategische en ondersteunende doelen die in het Businessplan 2016-2018 zijn vastgesteld. Hieronder volgt een niet limitatieve opsomming van een aantal acties behorende tot de (sub)doelen dat bereikt is:

- Met betrekking tot het waarborgen van het behalen van het netto rendement uit beleggingen was de target 5,4% en het fonds heeft vanwege de economische ontwikkelingen, vooral op de internationale markten een rendement van circa -1,7% op haar totale beleggingsportefeuille behaald.
- De optimalisatie van de APC organisatie, als onderdeel van het Human Resource beleid, is afgerond.
- Voor het verkrijgen van nieuwe instellingen die kunnen aansluiten bij de door APC uitgevoerde regeling, zijn presentaties gegeven aan de betreffende besturen, directies en management van deze potentiële nieuwe instellingen.
- De incassowerkzaamheden zijn in het jaar 2018 nader geïntensiveerd door aanscherping van de monitoring van de uitstaande vorderingen. Daarnaast heeft APC de hoge uitstaande vorderingen op het Land Curaçao middels een aflossingsovereenkomst omgezet in een rentedragend beleggingsinstrument.
- De APC Jaarrekening 2017 is per 31 mei 2018 vastgesteld. Tevens is het Jaarverslag vastgesteld en ingediend bij de Minister van Financiën.
- De Begroting 2019 is per juli 2018 vastgesteld en aangeboden aan de Minister van Financiën.

DE FINANCIËLE POSITIE VAN DE APC GROEP

3 FINANCIËLE POSITIE VAN DE APC GROEP

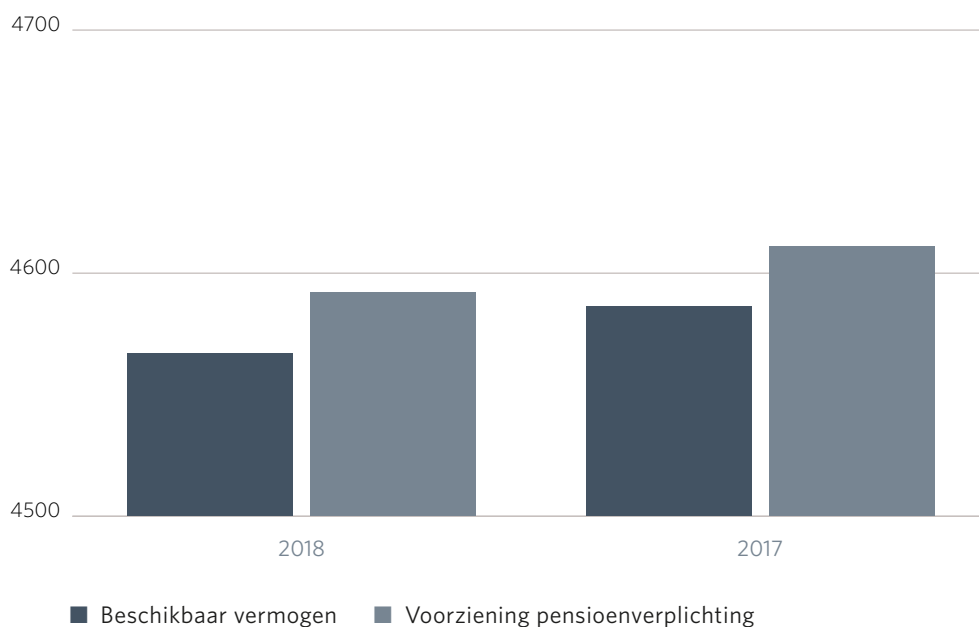
De APC groep heeft eind 2018 NAf 4.861 miljoen (2017: NAf 4.947 miljoen) aan bezittingen. Van deze bezittingen is NAf 256 miljoen (2017: NAf 122 miljoen) nodig ter dekking van de schulden en de overige voorzieningen waardoor er een beschikbaar vermogen resteert van NAf 4.567 miljoen (2017: NAf 4.586 miljoen) om de pensioenverplichtingen te dekken. Het beschikbaar vermogen ultimo 2018 is derhalve ad NAf 19 miljoen lager ten opzichte van het jaar 2017.

APC heeft de pensioenverplichtingen gewaardeerd op NAf 4.592 miljoen (2017: NAf 4.611 miljoen). Ultimo boekjaar 2018 is er derhalve een tekort van NAf 25 miljoen in de dekking van de pensioenverplichtingen. Ultimo boekjaar 2017 was er ook een tekort van NAf 25 miljoen.

Het beschikbaar vermogen ten opzichte van de voorziening pensioenverplichtingen (VPV) is onderstaand grafisch weergegeven.

BESCHIKBAAR VERMOGEN T.O.V. VPV

(in miljoenen NAf)

Per 31 december 2018 heeft de groep een negatief resultaat gerealiseerd van NAf 201 miljoen (2017: NAf 159 miljoen positief). Het fonds heeft het negatief resultaat ten laste van de beleggingsreserve per 31 december 2017 ad NAf 211 miljoen verwerkt. De beleggingsreserve, welke bestemd is voor het opvangen van eventuele negatieve waardeveranderingen van de beleggingen, is derhalve per ultimo 2018 NAf 9 miljoen.

De dekkingsgraad van de APC Groep, berekend door het pensioenvermogen te delen door de voorziening voor pensioenverplichtingen, bedraagt 100,2% ultimo 2018 (ultimo 2017: 104,6%) en laat derhalve een verslechtering zien ten opzichte van ultimo 2017. Het per ultimo 2018 beschikbare aanwezig vermogen is wel net voldoende om aan de pensioenverplichtingen te voldoen. Aangemerkt wordt dat met de dekkingsgraad van 100,2% er niet voldoende vermogen aanwezig is ter dekking van de algemene risico's en de beleggingsrisico's.

Het fonds streeft naar een minimale dekkingsgraad van 105% ten einde de algemene risico's te kunnen dekken. Op termijn is een dekkingsgraad van 115% gewenst zodat er voldoende reserve wordt aangehouden ter dekking van onverwachte tegenvallers, waaronder tegenvallende beleggingsresultaten als gevolg van een slecht beursklimaat in enig jaar. Het fonds bepaalt en publiceert per einde van elk kwartaal de dekkingsgraad van het fonds. Uitgaande hiervan wordt de beleidsdekkingsgraad, zijnde het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden (per kwartaal) van het jaar, bepaald. Voor het jaar 2018 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 102%.

De pensioenopbouw in een jaar dient gedekt te worden door de premies. Het resultaat op de pensioenopbouw is het verschil tussen de feitelijk ontvangen premie beschikbaar voor pensioenopbouw en het voor de opbouw van de pensioenaanspraken benodigd bedrag. Het bedrag ontvangen aan reguliere bijdragen ligt in lijn met het verwachte bedrag op basis van de totale bijdragegrondslag en een premiepercentage van 18%. Per saldo bedroeg het resultaat op pensioenopbouw NAf 13 miljoen positief (2017: NAf 16 miljoen positief).

Vanwege de wereldwijde vergrijzing en de lage rentestand, alsook de toegenomen volatiliteit op de financiële markten, staan pensioenfondsen in het algemeen onder druk, waardoor zij genoodzaakt zijn hun beleidsinstrumenten zo optimaal mogelijk in te zetten.

4 BELEGGINGEN VAN DE APC GROEP

BELEGD VERMOGEN

De verdeling van het belegd vermogen van het fonds over het binnen- en buitenland (exclusief liquide middelen) is voor zowel het jaar 2018 als 2017 hieronder weergegeven.

BELEGD VERMOGEN

	31 DECEMBER 2018	%	31 DECEMBER 2017	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>				
Binnenland	1.734	40%	1.625	38%
Buitenland	2.571	60%	2.689	62%
TOTAAL	4.305	100%	4.314	100%

Hieruit blijkt dat de procentuele geografische verdeling van het belegd vermogen per ultimo 2018 enigszins is veranderd ten opzichte van ultimo 2017. De hierboven weergegeven waarden zijn gebaseerd op de waarderingsgrondslagen zoals gehanteerd voor de geconsolideerde jaarrekening.

De verdeling van de beleggingsportefeuille van het fonds naar de verschillende beleggingscategorieën (exclusief liquide middelen) is hieronder weergegeven.

VERDELING BELEGGINGSPORTEFEUILLE - ULTIMO 2018

	BINNENLAND	%	BUITENLAND	%	TOTAAL	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>						
Vastrentende waarden	1.331	78%	1.055	41%	2.386	55%
Aandelen	41	2%	1.391	54%	1.432	33%
Aankopen / transitorisch	-	0%	125	5%	125	3%
Onroerend goed	110	6%	-	0%	110	3%
Deelnemingen	3	0%	-	0%	3	0%
Deposito's	249	14%	-	0%	249	6%
TOTAAL	1.734	100%	2.571	100%	4.305	100%

Per eind 2018 waren er ter waarde van NAF 125 miljoen transitorische aankopen die nog niet financieel afgehandeld waren.

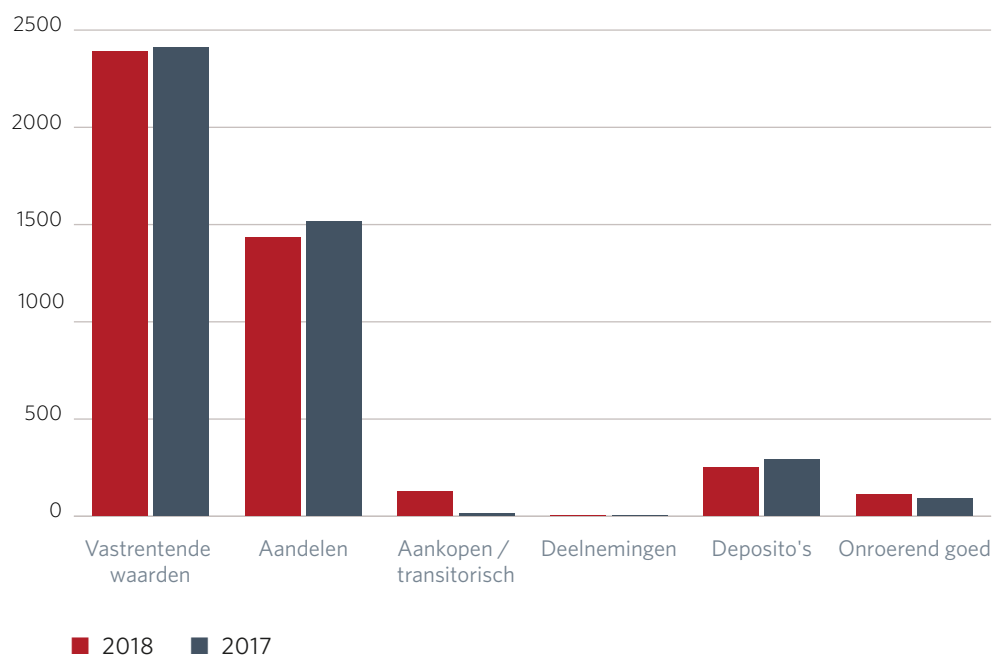
VERDELING BELEGGINGSPORTEFEUILLE - ULTIMO 2017

	BINNENLAND	%	BUITENLAND	%	TOTAAL	%
<i>(in miljoenen NAF)</i>						
Vastrentende waarden	1.221	75%	1.186	44%	2.407	56%
Aandelen	21	1%	1.492	55%	1.513	35%
Aankopen / transitorisch	-	0%	11	0%	11	0%
Onroerend goed	90	6%	-	0%	90	2%
Deelnemingen	2	0%	-	0%	2	0%
Deposito's	291	18%	-	0%	291	7%
TOTAAL	1.625	100%	2.689	100%	4.314	100%

Hieronder volgt een grafische uiteenzetting van de verdeling van de beleggingsportefeuille over het jaar 2018 ten opzichte van het jaar 2017.

BELEGGINGSPORTEFEUILLE VERDEELD NAAR CATEGORIE

(in miljoenen NAF)

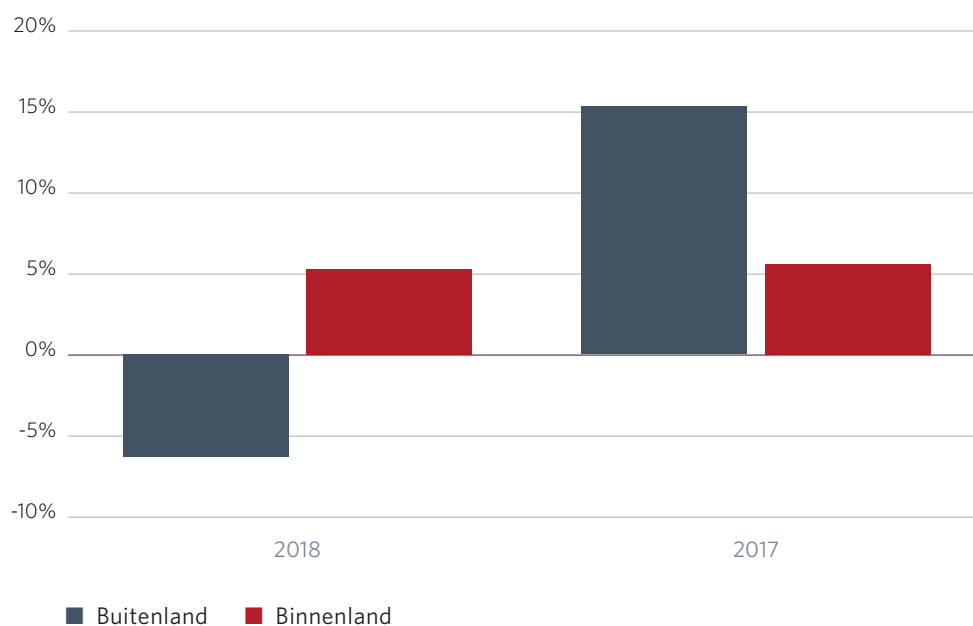

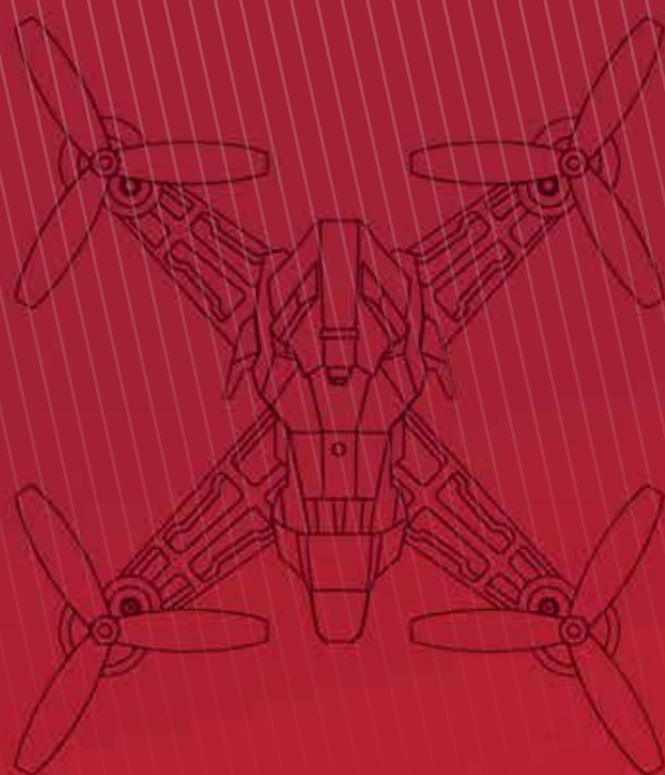
De categorie vastrentende waarden is in waarde toegenomen vanwege met name de nieuwe uitgegeven leningen op basis van onderpand en de omzetting van de vorderingen van APC op het Land Curaçao in een aflossingsregeling. Daartegenover blijkt dat de categorieën aandelen en deposito's in waarde zijn afgenomen. De afname van de waarde van de aandelen met 14% is te wijten aan het negatieve beursklimaat op de internationale financiële markten gedurende het laatste kwartaal van het jaar 2018. Verder zijn de deposito's bij het vervallen ervan niet wederom herbelegd.

RENDEMENTEN

Het rendement op de binnenlandse beleggingen bedroeg in 2018 5,3% (2017: 5,6%) terwijl het rendement op de buitenlandse beleggingen -6,3% bedroeg (2017: 15,3%). Op de totale beleggingsportefeuille van het fonds werd een rendement behaald van -1,7% (2017: 11,7%).

RENDEMENT 2018 VS 2017

ACTUARIILE ASPECTEN

5 ACTUARIËLE ASPECTEN

ACTUARIËLE ANALYSE VAN DE RESULTATEN

De resultaten van het fonds kunnen worden uitgesplitst naar een aantal bronnen zoals hieronder weergegeven.

ACTUARIËLE ASPECTEN

Resultatenbron	2018	2017
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
Resultaat op beleggingsopbrengsten	(260)	301
Resultaat op pensioenopbouw	13	16
Kosten	(0)	0
Uitkeringen	(1)	5
Risicoproces (sterfte)	4	(1)
Risicoproces (arbeidsongeschiktheid)	3	2
Wijzigingen grondslagen	37	(160)
Incidentele mutaties en diversen	22	(4)
Overige baten en lasten	(19)	-
RESULTAAT	(201)	159

De actuariële analyse is gebaseerd op de enkelvoudige jaarrekening van APC. De voornaamste oorzaken van het resultaat in het boekjaar zijn:

RESULTAAT OP BELEGGINGEN EN INFLATIE

Het resultaat beleggingsopbrengsten en inflatie is gelijk aan de behaalde netto beleggingsopbrengsten verminderd met de technisch benodigde rente. De toeslagverlening is voorwaardelijk en wordt toegekend indien de dekkingsgraad van het pensioenfonds dit toestaat. In 2018 is geen indexatie verleend. Het resultaat op beleggingsopbrengsten is gedaald ten opzichte van het resultaat van vorig jaar. Dit wordt vooral veroorzaakt door het negatief ongerealiseerde koersresultaat. Per saldo bedroeg het resultaat op beleggingsopbrengsten en inflatie NAf 260 miljoen negatief (2017: NAf 301 miljoen positief).

RESULTAAT OP PENSIOENOPBOUW

De opbouw van de pensioenaanspraken in het boekjaar, als gevolg van de toename van de doorgebrachte dienstdtijd, dient in beginsel te worden gedekt door ontvangen bijdragen. Het resultaat op de pensioenopbouw is het verschil tussen de feitelijk ontvangen premie beschikbaar voor pensioenopbouw en het voor de opbouw van de pensioenaanspraken benodigde bedrag. Per saldo bedroeg het resultaat op pensioenopbouw NAf 13 miljoen positief (2017: NAf 16 miljoen positief).

RESULTAAT OP KOSTEN

Hierbij wordt bekeken in welke mate de werkelijk gemaakte kosten worden gedekt door de veronderstelde kostenopslag (in de voorziening en premie). Het resultaat op kosten is het verschil tussen de opslag voor kosten zoals deze is opgenomen in de premie plus de vrijval van de kostenopslag uit de VPV minus de werkelijke kosten volgens de rekening van baten en lasten. Het resultaat op kosten bedraagt NAf 0.3 miljoen negatief (2017: NAf 0.5 positief). Het resultaat is verslechterd ten opzichte van 2017, voornamelijk vanwege een éénmalig bedrag aan correctie afschrijvingskosten in het boekjaar 2018. De opslag voor kosten in de premie bedraagt 2,5% van de bijdragegrondslag.

RESULTAAT OP UITKERINGEN

Het resultaat op uitkeringen is het verschil tussen de verwachte vrijval uit de VPV voor uitkeringen, inclusief afkoop en de werkelijke uitkeringen conform de staat van baten en lasten, inclusief afkoop. Het resultaat op uitkeringen in het boekjaar bedroeg NAf 1 miljoen negatief (2017: NAf 4.5 miljoen positief).

RESULTAAT OP RISICOPROCES (STERFTE)

Hieronder verstaan wij de invloed van sterfte op de hoogte van de voorziening. Hierbij komt het verschil tussen werkelijke en veronderstelde sterfte tot uiting. Aan de berekening van de VPV liggen overlevingstafels ten grondslag. Op basis van die overlevingstafels wordt door overlijden bij verzekeringen met een risico van langlevens (ouderdomspensioenen) een zekere vrijval uit de VPV verwacht. Deze vrijval vanuit de VPV wordt de risicopremie langlevens genoemd. Als in werkelijkheid niemand overlijdt, treedt deze risicopremie als verlies op. Bij deze verzekeringen (langlevens) is dus de risicopremie het maximale verlies.

Bij verzekeringen met risico van kortlevens (latent partnerpensioenen) wordt juist verwacht dat door overlijden de VPV moet worden verhoogd. Dit wordt de risicopremie kortlevens genoemd. De risicopremie geeft dus de gemiddelde verwachte stijging van de huidige VPV door overlijden aan. De toekenning van de ingegane invaliditeitspensioenen en ingegane partnerpensioenen wordt ook onder het resultaat van kortlevens verondersteld. Daarnaast bevat de kostendekkende premie een component voor dekking van het nabestaandenpensioen bij overlijden waarvoor nog geen VPV is opgebouwd. Deze is beschikbaar voor financiering van het ingaande nabestaandenpensioen.

Evenals voorgaande jaren hebben wij ook de bijzondere bijdragen van de pensioentrekkenden onder het risicoproces geboekt. De gehuwde pensioentrekkenden betalen voor de verzekering van hun nabestaandenpensioen 3% premie over hun ouderdomspensioenen. In feite is deze premie bedoeld ter dekking van het risico van overlijden. Daarom is de bijzondere bijdrage een bron om het sterfterisico te dekken. Samen met de opslag voor overlijdensrisico in de premie bedraagt de winst op sterfte NAf 3.7 miljoen (2017: NAf 0.6 miljoen verlies).

RESULTAAT OP RISICOPROCES (ARBEIDSONGESCHIKTHEID)

In het boekjaar werd aan de voorziening toegevoegd als gevolg van invalidering. Vanuit de premie kwam een bedrag van NAf 6.5 miljoen, ofwel 1,25% van de bijdrage grondslag beschikbaar. Per saldo resulteert dit in een positief resultaat op invalidering van NAf 3.4 miljoen (2017: 2.4 miljoen).

RESULTAAT OP WIJZIGINGEN GRONDSLAGEN

De wijzigingen van de actuariële grondslagen, zijnde de wijziging van de sterftetafel, de wijziging van de gehuwdheidsfrequentie en de wijziging van het leeftijdsverschil voor partnerpensioen, hebben voor een bedrag van NAf 37.2 miljoen positief bijgedragen aan het totaal resultaat.

RESULTAAT OP INCIDENTELE WIJZIGINGEN

Onder dit onderdeel zijn incidentele wijzigingen ondergebracht. Verder zijn onder dit hoofd ondergebracht, de invloed van de mutaties anders dan overlijden en invalidering. Het resultaat op overige mutaties wordt nader uitgesplitst in mutaties, correcties en TWK-mutaties. Per saldo resulteert dit in een positief resultaat van NAf 22 miljoen (2017: NAf 4 miljoen negatief).

ACTUARIEEL BENODIGDE PREMIE

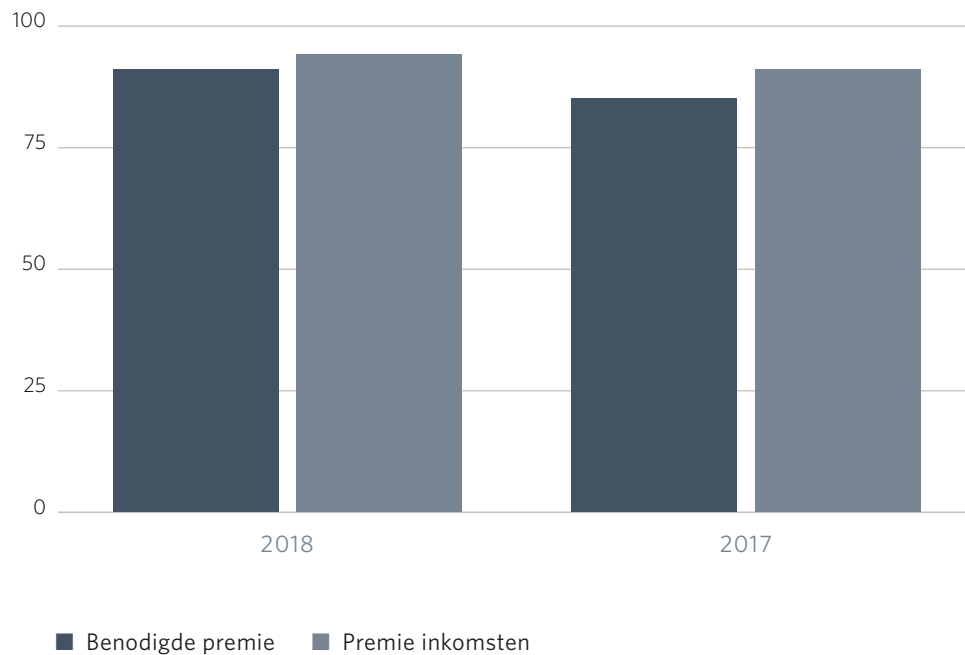
Gedurende 2018 waren de ontvangen premies toereikend voor de pensioenopbouw en daarmee toereikend voor de financiering van de huidige pensioenregeling. Het fonds streeft naar een dekkingsgraad van 115%. Om deze dekkingsgraad te bereiken en te behouden zou een solvabiliteitsopslag in de premie opgenomen kunnen worden:

ACTUARIEEL BENODIGDE PREMIE

	2018	2017
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
Totale actuariële kosten	81	75
Solvabiliteitsopslag	10	9
Benodigde premie	91	85
Totale premie inkomsten	94	91
(TEKORT)/OVERSCHOT	3	6

De verhouding tussen de actuariële kosten en de premie inkomsten is hieronder weergegeven. De premie was in het jaar 2018 voldoende om de kosten van de pensioenopbouw op basis van individuele salarisstijgingen en solvabiliteitsopslag te dekken.

BENODIGDE PREMIE VS PREMIE INKOMSTEN

Het overschot van boekjaar 2018 is kleiner dan het overschot van boekjaar 2017 vanwege onder anderen het verouderen van het bestand.

6 VOORUITZICHTEN VAN APC

Het jaar 2018 is het laatste jaar voor uitvoering c.q. afronding van de plannen, zoals vastgelegd in het Businessplan 2016-2018. In 2019 zal APC verder doorwerken aan het uitvoeren van het nieuwe Businessplan 2019-2021.

- Verder positioneren van APC als dé pensioen- en beleggingsexpert van Curaçao door het aanscherpen van haar marketing- en communicatiebeleid in combinatie met een uitstekende dienstverlening.
- Verankeren van een robuuste organisatiestructuur en zorgdragen voor professionele en efficiënte uitvoering van de HR producten en diensten.
- Uitbreiden van het aantal aangesloten organisaties, het beheer van meerdere pensioenregelingen en het aanbieden van meerdere pensioenproducten conform de gestelde randvoorwaarden van APC.
- Intensiveren en / of starten van samenwerking met strategische partners voor het behalen van schaalvoordelen en verdere uitbouw van de positionering van APC.
- Waarborgen van het behalen van het netto rendement uit beleggingen. Realiseren en waarborgen, dat er een kostendekkende pensioenpremie in rekening wordt gebracht aan APC en het beheersen van de beheerskosten en optimaal Treasury management.
- Het vergroten van het aantal investment opportunity's op de lokale markt ten behoeve van de implementatie van de strategische asset allocatie. Om de specifieke beleggingsmix te kunnen realiseren is het van belang om het aantal binnenlandse beleggingen te verhogen. Gezien de huidige beperking van het APC en de grenzen van de lokale markt voor wat betreft de investeringsmogelijkheden, is het van belang samenwerkingen met strategische partners in te zetten. Hiernaast, overweegt APC haar participatie in beleggingsfondsen te vergroten.
- Het vergroten van de flexibiliteit en diversificatie van de beleggingsportfolio ten behoeve van de implementatie van de strategische asset allocatie. De huidige regelingen beperken het APC met betrekking tot buitenlandse investeringen. Hier is een stap in gemaakt door het hebben van de mogelijkheid te beleggen op de eilanden van voormalig Nederlandse Antillen en dit als binnenlandse beleggingen te beschouwen. Strategisch is het essentieel om daarnaast de buitenlandse beleggingen te vergroten. Om dit te kunnen realiseren is de aanpassing van artikel 16 noodzakelijk. Onveranderd belangrijk blijft het monitoren van de structurele voortgang van de buitenlandse investeringen.

- Het leveren van excellente service aan onze klanten op het gebied van pensioenen en beleggingen door digitale optimalisatie en het doen van specifieke modificaties ter verhoging van klanttevredenheid van deelnemers, werkgevers en investeerders.
- State of the Art uitvoering van de 1st, 2nd and 3rd line of defence door de vergaande automatisering in de pensioen-, beleggings- én financiële administratie. Door gebruik aan bijvoorbeeld robotics, data analyse-, cybersecurity-, compliance- en overige software tools wordt verder gewerkt aan een robuust en deugdelijk fundament.
- Het blijven profileren van het APC als het fond dat “Excited about the future”! is.

MEGAPIER

7 VERKORTE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2018 VAN DE APC GROEP

VERKORTE GECONSOLIDEERDE BALANS

	31 DECEMBER 2018	31 DECEMBER 2017
<i>Na resultaatbestemming (in duizenden NAf)</i>		
ACTIVA		
Vaste Activa		
Financiële Vaste Activa	1.547.499	1.423.594
Immateriële Vaste Activa	13.070	11.510
Materiële Vaste Activa	15.666	15.669
Totaal Vaste Activa	1.576.235	1.450.773
Vlottende Activa		
Financiële vlottende activa	2.756.531	2.890.736
Overige vorderingen	160.146	357.862
Liquide Middelen	368.207	247.844
Totaal Vlottende Activa	3.284.884	3.496.442
TOTAAL ACTIVA	4.861.119	4.947.215
PASSIVA		
Groepsvermogen	9.287	210.529
Aandeel derden	3.782	3.700
Voorziening voor pensioenverplichting	4.591.925	4.610.787
Overige voorzieningen	10.179	9.573
Voorziening latente belasting	3.387	-
Langlopende schulden	40.000	30.000
Kortlopende schulden	202.559	82.626
TOTAAL PASSIVA	4.861.119	4.947.215

VERKORTE GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	2018	2017
<i>(in duizenden NAf)</i>		
BATEN		
Pensioenbijdragen	84.178	97.310
Opbrengst uit Financiële Activa	(74.959)	481.042
Rente opbrengst op vorderingen	5.408	4.750
Overige inkomsten	752	619
TOTAAL BATEN	15.379	583.721
LASTEN		
Pensioenuitkeringen	202.203	201.138
Beheerskosten	25.718	25.967
Interestlasten	1.495	1.679
Waardeoverdracht	102	-
Benodigde toevoeging aan / (vrijval van) voorziening voor:		
- Pensioenverplichtingen	(18.862)	175.783
- Dubieuze debiteuren	5.277	(7.533)
- Duurtetoeslag, VUT en Compensaties personeel	606	(658)
Correctie ivm hertoedeling VPV PCN/APS	-	28.645
TOTAAL LASTEN	216.539	425.021
Resultaat boekjaar	(201.160)	158.700
Aandeel derden	(82)	50
Toevoeging aan / (onttrekking van) vermogen	(201.242)	158.750

VERKORT GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT

	2018	2017
<i>(in duizenden NAf)</i>		
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Ontvangen pensioenbijdragen	105.436	48.918
Ontvangen duurtetoeslagen	129.021	37.561
Ontvangen VUT-uitkeringen	8.795	7.176
Ontvangen compensaties	3.760	1.500
Ontvangen uhv vaste verrekenkoersregeling	3.497	2.894
Ontvangen AOV uitkeringen	71.274	21.592
Betaald aan pensioenuitkeringen	(202.423)	(198.139)
Betaald aan duurtetoeslagen	(114.078)	(117.094)
Betaald aan VUT-uitkeringen	(6.840)	(10.369)
Betaald aan compensaties	(3.333)	(3.140)
Betaalde beheerskosten	(23.206)	(27.150)
Betaald aan rechtsopvolger APNA	(9.736)	(49.219)
Netto (betalingen en ontvangsten) WP	(7.385)	(6.669) *
Betaald aan AOV uitkeringen	(55.600)	(55.421)
Aflossingen van leningen bij Kredietinstellingen	-	(5.000)
Betaalde interest op leningen bij Kredietinstellingen	(2.076)	(3.291)
Overige ontvangsten en uitgaven	(2.858)	1.685 *
TOTALE KASSTROOM UIT OPERATIONELE ACTIVITEITEN	(105.750)	(354.165) *
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Ontvangsten uit investeringsactiviteiten	3.662.336	3.091.752 *
Uitgaven investeringsactiviteiten	(3.436.224)	(2.708.280) *
TOTALE KASSTROOM UIT INVESTERINGSACTIVITEITEN	226.112	383.473
NETTO KASSTROOM	120.362	29.308
Het verloop van de liquide middelen is als volgt:		
Beginstand	247.845	218.537
Mutatie liquide middelen	120.362	29.308
EINDSTAND	368.207	247.845
Money market funds	31.803	45.733
Overige liquide middelen	336.404	202.111
TOTAAL LIQUIDE MIDDELEN	368.207	247.844

* Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van de jaarrekening 2017 aangepast.

TOELICHTING OP DE VERKORTE GECONSOLIDEERDE BALANS EN DE VERKORTE GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

ALGEMENE GRONDSLAGEN

De verkorte geconsolideerde jaarrekening van de APC Groep is een samenvatting van en is ontleend aan de geconsolideerde jaarrekening 2018 van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. De geconsolideerde jaarrekening 2018 van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor waardering van de activa en de passiva en methoden van resultaatbepaling waaronder de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), met uitzondering van RJ 610, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving. RJ 610 sluit aan op de in de Nederlandse Pensioenwet en de hieraan gerelateerde Algemene Maatregelen van Bestuur opgenomen nadere voorschriften inzake verantwoording en grondslagen voor waardering door Pensioenfonds. Aangezien APC haar zetel heeft op Curaçao is er voor gekozen om RJ 610 niet toe te passen omdat dit strijdig kan zijn met de lokale regelgeving en de situatie op Curaçao anders is dan in Nederland.

De onderstaande toelichtingen zijn een samenvatting van de toelichtingen opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening 2018 van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

Verwerking van een actief of een verplichting

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de onderneming zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans als een transactie (met betrekking tot het actief of de verplichting) niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting.

Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang als betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang als betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Schattingen en veronderstellingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat de directie c.q. het bestuur van APC zich over verschillende zaken een oordeel vormen en dat zij schattingen maken die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Dit is met name het geval bij het bepalen van de voorziening pensioenverplichtingen en waardering van niet beursgenoteerde beleggingen en deposito's van specifiek Girobank N.V. Achteraf kan blijken dat de gehanteerde waarde afwijkt van de feitelijke waarde. Indien het voor het geven van het vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningpost.

Schattingwijzigingen

In 2018 heeft APC besloten om de volgende veronderstellingen te wijzigen:

- ten aanzien van de gehuwdheid / partnerfrequenties van de actieve en de gewezen deelnemers is de veronderstelling dat alle actieve en gewezen deelnemers voor de pensioendatum een partner hebben die recht hebben op nabestaandenpensioen gewijzigd in de veronderstelling dat 80% van de actieve en de gewezen deelnemers voor de pensioendatum gehuwd zijn en tot deze datum gehuwd zullen blijven.
- ten aanzien van het leeftijdsverschil voor partnerpensioen is de veronderstelling dat de actieve en gewezen mannelijke deelnemers 3 jaar ouder zijn dan hun partner en de vrouwelijke actieve en gewezen deelnemers 3 jaar jonger zijn dan hun partner gewijzigd in de veronderstelling dat de mannelijke actieve en gewezen deelnemers 4 jaar ouder zijn dan hun partner en de vrouwelijke actieve en gewezen deelnemers 4 jaar jonger zijn dan hun partner.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden uitsluitend gesaldeerd als het nettobedrag in de balans is opgenomen, indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Continuïteit

De directie vindt het gerechtvaardigd om voor de waarderingsgrondslagen het continuïteitsprincipe te hanteren. De in de onderhavige jaarrekening gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn dan ook gebaseerd op de veronderstelling van continuïteit van de vennootschap.

Consistentie waarderingsgrondslagen

De waarderingsgrondslagen zijn hieronder weergegeven. De gehanteerde waarderingsgrondslagen zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaand jaar, tenzij anders aangegeven.

Verbonden partijen

Als verbonden partijen worden aangemerkt alle rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijk zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook de bestuursleden, directieleden en nauwe verwanten zijn verbonden partijen. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden in de jaarrekening toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan.

Vreemde valuta en functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in Antilliaanse Guldens (NAf in duizenden), zijnde de functionele en presentatievaluta van APC. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar Antilliaanse guldens tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactie datum.

Afrondingen

In onderhavige jaarrekening kunnen er in de balans en de staat van baten en lasten en de bijbehorende toelichtingen afrondingsverschillen voorkomen.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen intern vastgestelde standaardkoersen, welke op kwartaalbasis worden aangepast aan de marktkoersen. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de rekening van baten en lasten.

CONSOLIDATIE

Grondslagen voor consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens van APC opgenomen, samen met haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft. Groepsmaatschappijen zijn rechtspersonen waarin APC direct of indirect overheersende zeggenschap kan uitoefenen doordat zij beschikt over de meerderheid van de stemrechten of op enig andere wijze de financiële en operationele activiteiten kan beheersen. Hierbij wordt tevens rekening gehouden met potentiële stemrechten die direct kunnen worden uitgeoefend op balansdatum.

De groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft, worden voor 100% in de consolidatie betrokken. Het aandeel van derden in het groepsvermogen en in het groepsresultaat wordt afzonderlijk vermeld.

Intercompany-transacties, intercompany-winsten en onderlinge vorderingen en schulden tussen groepsmaatschappijen en andere in de consolidatie opgenomen rechtspersonen worden geëlimineerd, voor zover de resultaten niet door transacties met derden buiten de groep zijn gereëlimineerd. Ongerealiseerde verliezen op intercompany-transacties worden ook geëlimineerd tenzij er sprake is van een bijzondere waardevermindering. Waarderingsgrondslagen van groepsmaatschappijen en andere in de consolidatie opgenomen rechtspersonen zijn waar nodig gewijzigd om aansluiting te krijgen bij de geldende waarderingsgrondslagen voor de Groep.

Geconsolideerde deelnemingen

In de geconsolideerde jaarrekening van APC is opgenomen:

- **Centrale Hypotheek Bank N.V. (CHB), gehouden belang: 93,33%**

De vennootschap is gevestigd op Curaçao aan de Schouwburgweg 26. Het statutaire doel van de vennootschap is het ter leen verstrekken van geld onder hypothecair verband, het ter leen opnemen van gelden tegen uitgifte van pandbrieven of schuldbekentenissen, het verkrijgen en vervreemden van onroerende goederen en het verlenen van bemiddeling bij het sluiten van verzekeringen. CHB oefent haar bedrijf uit op Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

- **Korporaal N.V., gehouden belang: 100%**

Op 11 december 2018 heeft APC door koop van alle aandelen in Korporaal N.V. een 100% belang in Korporaal N.V.

Korporaal N.V. is in 1963 opgericht naar Nederlands Antilliaans recht en is gevestigd op Curaçao. Het statutaire doel van Korporaal is de handel in-, de exploitatie van- en het beheer over roerende en onroerende zaken, het doen uitvoeren van bouwwerken, verbouwingen en herstellingen, het deelnemen in andere ondernemingen met gelijk of aanverwant doel, en in het algemeen het verrichten van al datgene wat met het vorenstaande in de ruimste zin genomen verband houdt. Korporaal N.V. heeft geen personeel in dienst. Haar enige activiteit op dit moment is het in bezit hebben van grond.

KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Kasstromen in vreemde valuta zijn omgerekend tegen de gemiddelde koers. Ontvangen en betaalde rente en ontvangen dividenden zijn opgenomen onder de kasstroom uit beleggingsactiviteiten. Ontvangen rente en boete rente uit hoofde van pensioenpremie en VUT zijn opgenomen onder de kasstroom uit pensioenactiviteiten.

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen historische kosten. De eerste waardering geschiedt tegen de verkrijgingsprijs, inclusief de transactiekosten. Uitgaven na eerste verwerking worden geactiveerd, indien het waarschijnlijk is dat toekomstige economische voordelen boven het oorspronkelijk vastgestelde niveau, als gevolg van de desbetreffende uitgaven, zullen komen. Alle overige uitgaven na eerste verwerking worden als kosten verwerkt in de periode waarin zij zich voordoen.

Inzake gebouwen wordt jaarlijks 2,5% van de aanschaffings- of verkrijgingswaarde afgeschreven. Op terreinen wordt niet afgeschreven. Voorts wordt de boekwaarde verminderd met noodzakelijk geachte afboekingen gebaseerd op duurzame waardeverminderingen. Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het bedrag hiervan bepaald volgens de kostprijs of lagere marktwaarde methode. De vastgoedbeleggingen worden periodiek, en wel 1 keer in de 3 jaren, door een ervaren taxateur getaxeerd.

Indien de taxatiewaarde lager is dan de boekwaarde wordt deze lagere boekwaarde als balanswaarde aangehouden. De vastgoedbeleggingen van APC zijn in 2016 getaxeerd.

Vastgoedbeleggingen direct voor verkoop beschikbaar

De voorraden - direct voor verkoop beschikbare vastgoedbeleggingen - betreffen woningen en terreinen van de deelneming CHB van ex-hypotheekgevers die bij veiling ingekocht zijn. De woonhuizen en terreinen zijn gewaardeerd tegen de geschatte marktwaarde, welke waarde gebaseerd is op de waarde volgens het taxatierapport.

Deelnemingen

Kapitaal belangen die worden gehouden voor duurzame verbondenheid met het pensioen-fonds worden gerubriceerd als deelneming.

Deelnemingen waarin invloed van betekenis kan worden uitgeoefend worden gewaardeerd volgens de nettovermogenswaardemethode. Wanneer 20% of meer van de stemrechten uitgebracht kan worden, wordt ervan uitgegaan dat er invloed van betekenis is.

De nettovermogenswaarde wordt berekend volgens de grondslagen die gelden voor het opstellen van deze jaarrekening; voor deelnemingen waarvan onvoldoende gegevens beschikbaar zijn voor aanpassing aan deze grondslagen, wordt uitgegaan van de waarderingsgrondslagen van de desbetreffende deelneming. Indien de waardering van een deelneming volgens de nettovermogenswaarde negatief is, wordt deze op nihil gewaardeerd. Indien en voor zover APC in deze situatie geheel of gedeeltelijk in staat voor de schulden van de deelneming, dan wel het stellige voornemen heeft de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt een voorziening getroffen.

Deelnemingen waarop geen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs en worden aangemerkt als financiële instrumenten.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten belegging in effecten (aandelen, participaties en obligaties) handels- en overige vorderingen, liquide middelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, handelsschulden en overige te betalen posten.

Verstrekke leningen

De verstrekke leningen worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde onder aftrek van transactiekosten (indien materieel). Verstrekke leningen worden opgenomen op het moment dat zij door APC worden gefinancierd en worden niet langer opgenomen op het moment dat zij worden afgewikkeld. Vervolgens worden deze verstrekke leningen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het bedrag bepaald als het verschil tussen de boekwaarde van het actief en de best mogelijke schatting van de toekomstige kasstromen, contant gemaakt tegen de effectieve rentevoet van de verstrekke leningen zoals die is bepaald bij de eerste verwerking. Bij de waardering wordt rekening gehouden met eventuele waardeverminderingen.

Vorderingen

De vorderingen worden bij eerste waardering opgenomen tegen reële waarde. Bij vervolgwaaardering worden de vorderingen opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs, rekening houdend met eventuele waardevermindering.

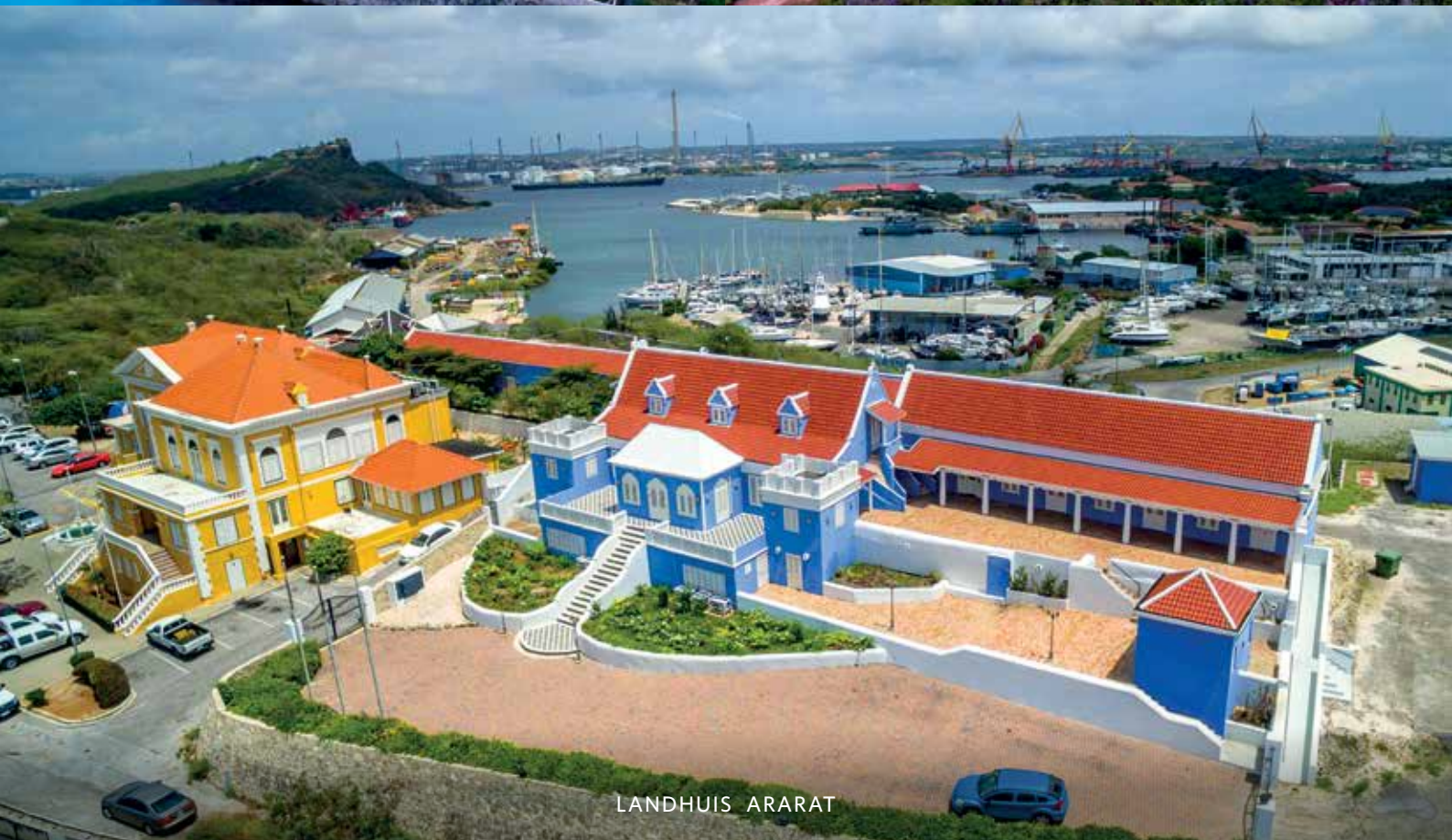
BOKA PATRICK

BRAKAPOTI

JEREMI

LANDHUIS ARARAT

Voor de vorderingen uit hoofde van Pensioenbijdragen en VUT uitkeringen geldt dat de Overheid, uitgaande van artikel 72 van de Plvo, mede aansprakelijk kan worden gesteld voor de uitstaande schulden van onder andere de rechtspersonen die op grond van artikel 5 van de Plvo een aanwijzing hebben gekregen. Voor alle andere in artikel 4 opgesomde instellingen is de Overheid niet mede aansprakelijk voor de betaling van de premiebijdragen en VUT uitkeringen.

Gekochte leningen en obligaties

Gekochte, rentedragende effecten die tot het einde van de looptijd worden aangehouden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt deze verwerkt in de staat van baten en lasten.

Handelsportefeuille

Effecten die onderdeel zijn van de handelsportefeuille worden gewaardeerd tegen reële waarde. Waardeveranderingen worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt. Reële waarden worden ontleend aan genoteerde marktprijzen in liquide markten, mits deze beschikbaar zijn. Indien er geen actieve markt is of genoteerde marktprijzen niet beschikbaar zijn, wordt de reële waarde geschat aan de hand van een verscheidenheid van waarderingstechnieken, waaronder contante-waarde methoden en andere prijsbepalingsmodellen. De in prijsbepalingsmethoden gehanteerde gegevens zijn afkomstig van betrouwbare externe bronnen. Bij toepassing van een contante-waarde methode worden de geschatte toekomstige kasstromen gebaseerd op de beste schattingen van het Management. De bij deze methode gehanteerde disconteringsvoet is een markt gerelateerde voet per balansdatum voor instrumenten met vergelijkbare voorwaarden. De reële waarden worden aangepast voor de kredietkwaliteit van het instrument.

Valutatermijncontracten

Valutatermijncontracten worden gewaardeerd tegen reële waarde. Valutatermijncontracten die verhandeld worden op een actieve markt, worden gewaardeerd op basis van de relevante marktnoteringen. Wanneer deze niet op een actieve markt worden verhandeld, worden deze gewaardeerd op basis van afgeleide marktnoteringen. Als deze afgeleide marktnoteringen niet beschikbaar zijn, wordt de waarde bepaald met behulp van marktconforme waarderingmodellen. Baten of lasten die voortvloeiend uit veranderingen in de reële waarde van deze valutatermijncontracten worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

Investeringen in eigen vermogen instrumenten (niet beursgenoteerd)

Effecten (kapitaalbelangen, deelnemingen zonder invloed van betekenis en participaties) worden gewaardeerd tegen kostprijs. Indien er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt deze in de staat van baten en lasten verwerkt.

Effecten als onderdeel van de vlottende activa hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Transactiekosten die zijn toe te rekenen aan effecten die na de eerste verwerking worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van de waardeveranderingen via de staat van baten en lasten, worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt.

Bij verkoop van de effecten aan een derde of door opname in de effectieve rente (in geval van een rentedragend actief) worden de transactiekosten in de staat van baten en lasten verwerkt.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De liquide middelen bestaan uit banksaldi en direct opvraagbare deposito's bij banken. Bankrekeningen gehouden bij een bank met statutaire zetel op Curaçao, worden als lokale banken gepresenteerd. Alle overige bankrekeningen worden als buitenlandse banken gepresenteerd. Onder de buitenlandse banken wordt tevens een bedrag opgenomen welk bedrag door de buitenlandse brokers als 'Money market fund' wordt aangehouden.

Bijzondere waardeverminderingen van financiële activa

APC beoordeelt op elke balansdatum of er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardevermindering van een financieel actief of een groep financiële activa. Een financieel actief of een groep financiële activa heeft een bijzondere waardevermindering ondergaan indien er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardevermindering als gevolg van één of meer gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan na de eerste opname van het actief en vóór de balansdatum (een 'tot verlies leidende gebeurtenis') en een dergelijke gebeurtenis een nadelig effect heeft op de geschatte toekomstige kasstromen uit het financieel actief of de groep financiële activa. Uitsluitend als en voor zover dit het geval is, wordt er een bijzonder waarde verminderingsverlies opgenomen als last in de staat van baten en lasten.

Immateriële vaste activa

De Immateriële vaste activa, waaronder geactiveerde investeringen in applicatiesystemen, worden bij verwerving opgenomen tegen kostprijs. De waardering na eerste verwerking vindt plaats tegen kostprijs, onder aftrek van afschrijvingen. De afschrijvingspercentages variëren tussen 10%, 15%, 20% en 25% en afschrijving geschiedt volgens de lineaire methode. De Goodwill wordt bij eerste waardering bepaald als het verschil tussen de verkrijgingsprijs en de eerste waardering van de verkregen deelneming, zijnde de reële waarde van de activa en de verplichtingen per overname datum. Goodwill wordt lineair in 10 jaren afgeschreven.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden bij verwerving gewaardeerd tegen kostprijs, en wel de verkrijgingprijs plus bijkomende kosten. De waardering na eerste verwerking vindt plaats tegen kostprijs onder aftrek van lineaire afschrijvingen, op basis van de verwachte levensduur, rekening houdend met de restwaarde (bedrijfsgebouwen 2,5%, airco 10%, liftinstallatie 10%, computer 25% en overige vaste activa 10%)

Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op balanswaarde worden verwacht. Er is sprake van een bijzondere waardevermindering wanneer de realiseerbare waarde lager is dan de boekwaarde. Over materiële vaste activa in ontwikkeling wordt niet afgeschreven.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Een bijzondere waardevermindering van vaste activa wordt onmiddellijk als een last verantwoord in de staat van baten en lasten, behalve wanneer het actief is gewaardeerd tegen actuele waarde. Een bijzondere waardevermindering van een geherwaardeerd actief wordt als een herwaarderingsafname verantwoord. Een actief is aan een bijzondere waardevermindering onderhevig indien de boekwaarde hoger is dan de realiseerbare waarde.

Beleggingsreserve

Het fonds houdt een beleggingsreserve aan ten behoeve van de beleggingen die op actuele waarde worden gewaardeerd. De beleggingsreserve wordt gedefinieerd als een deel van het eigen vermogen van het fonds, bestemd voor het opvangen van negatieve waardeveranderingen van de beleggingen. Eventueel gerealiseerde negatieve resultaten worden ten laste van de beleggingsreserve verwerkt, tot een minimum van nul, daar de beleggingsreserve niet negatief kan worden. De beleggingsreserve geldt als buffer om waardebepalingen in de beleggingsportefeuille op te vangen. Met ingang van het boekjaar 2002 wordt op deze reserve jaarlijks het verschil tussen normatief rendement van 5% en de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeverschillen gemuteerd. Voor de beleggingsreserve gelden de maxima, mits het resultaat het toelaat: 20% van de marktwaarde van de aandelenportefeuille ultimo boekjaar en 5% van de marktwaarde van de obligatieportefeuille, anders geldt het beschikbare resultaat als maximum.

Voorziening voor pensioenverplichtingen (VPV)

De VPV heeft een langlopend karakter. De VPV dekt het pensioen voor de actieve deelgenoten, gewezen deelgenoten, pensioentrekkenden (ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en invalidenpensioen). Voor de waardering van de voorziening voor pensioenverplichtingen wordt uitgegaan van de volgende veronderstellingen:

Berekeningsmethode

De VPV is gelijk aan de actuariële contante waarde per 31 december 2018 van de tot en met die datum opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten.

De VPV wordt vastgesteld met inachtneming van de actuariële grondslagen en veronderstellingen zoals hierna omschreven.

Overlevingstafels

- Voor mannen de tafel GBM 2005-2010, met één jaar leeftijdsterugstelling;
- Voor vrouwen de tafel GBV 2005-2010, met twee jaren leeftijdsterugstelling;
- De wezen sterfte is verwaarloosd.

Ter dekking van de verwachte toekomstige stijging van de levensverwachting is een opslag van 3% op de VPV meegenomen.

Interest

Voor de berekening van de voorziening voor pensioenverplichtingen wordt een vaste rekenrente gehanteerd. Vaste rekenrente is 4%. Deze rekenrente dient zo veel als mogelijk een reflectie te zijn van het verwachte rendementspercentage dat het belegd pensioenvermogen in de toekomst zal opbrengen. De hoogte van deze vaste rekenrente wordt jaarlijks beoordeeld op aanvaardbaarheid.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen wordt verondersteld tot leeftijd 21 te worden uitgekeerd. Indien de wees ouder is dan 21 jaar en nog studeert, zal tot 25 jaar worden uitgekeerd.

Gehuwdheid / partnerfrequenties

- **Actieve en gewezen deelnemers**

Er wordt verondersteld dat 80% van de actieve en de gewezen deelnemers voor de pensioendatum een partner hebben die recht hebben op nabestaandenpensioen. De partnerfrequentie neemt na de pensioendatum af op grond van de sterftekansen van de partners volgens de gebruikte overlevingskansen.

- **Gepensioneerde deelnemers**

Voor gepensioneerde deelnemers wordt de werkelijke burgerlijke staat gebruikt. Er wordt gereserveerd op basis van het bepaalde partner systeem.

Hertrouwkansen

Met hertrouwkansen is geen rekening gehouden.

Leeftijdsverschil voor partnerpensioen

- **Actieve en gewezen deelnemers**

De mannelijke deelgenoten zijn 4 jaar ouder verondersteld dan hun partner en de vrouwelijke deelgenoten zijn 4 jaar jonger verondersteld dan hun partner.

- **Gepensioneerde deelnemers**

Voor gepensioneerde deelnemers wordt het werkelijke leeftijdsverschil in jaren gehanteerd.

Kosten

Ter dekking van de uitbetalingskosten is de netto voorziening met 2% verhoogd.

Leeftijd en duren

Er wordt verondersteld dat alle deelnemers en overige belanghebbenden zijn geboren op de eerste dag van de maand samenvallend met of volgend op de daadwerkelijke geboortemaand.

Driemaands slotuitkering smartengeld

Voor actieve, gewezen en gepensioneerde deelnemers wordt de slotuitkering gewaardeerd op actuariële factoren.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

- **Pensioenopbouw**

De pensioenopbouw wordt aan de periode toegerekend waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt. Uitzondering hierop is de zogeheten diensttijdtoertelling van de pensioenopbouw in geval van arbeidsongeschiktheid en overlijden. De last voor deze toekomstige pensioenopbouw wordt ineens genomen in het jaar waarin de deelnemer arbeidsongeschikt wordt of overlijdt.

- **Interesttoevoeging**

De interesttoevoeging vindt plaats op basis van de nominale rente met een looptijd van 1 jaar zoals door het APC is bepaald voor het lopende jaar. De rente wordt over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar berekend. Het rentepercentage bedraagt per 31 december 2018: 4% (2017: 4%).

- **Onttrekking voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer**

De vrijval uit de voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen en kosten pensioenbeheer wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de pensioenuitkeringen en kosten bij de berekening van deze voorziening waren voorzien.

- **Wijziging actuariële grondslagen**

Het effect van de aanpassing van de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode bepaald en in de staat van baten en lasten opgenomen.

- **Overige mutaties voorziening pensioenverplichting**

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen worden aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum het balans-totaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen, zoals opgenomen in de balans.

Voorziening DT / VUT / Compensaties personeel

De voorziening duurtetoeslag, VUT en compensaties voor het personeel is gebaseerd op afspraken zoals vastgelegd in de pensioenregeling. De berekening van deze voorziening is een actuariële berekening waarbij de methoden en waarderingsgrondslagen, met uitzondering van de vervroegde pensionering, overeenkomstig zijn aan die van de voorziening pensioenverplichting.

Langlopende schulden

De eerste verwerking van langlopende leningen geschiedt tegen reële waarde. Na eerste verwerking worden langlopende leningen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Kortlopende schulden

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Deze worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

Pensioenbijdragen

De pensioenbijdragen worden verwerkt in het jaar van verwerking van de schriftelijke mededelingen door de werkgeversorganisaties aangaande aanstellingen, bevorderingen, periodieken en uitdiensttreding.

Inkoopsommen

Inkoopsommen van vóór indiensttreding worden verwerkt in het jaar van verwerking van de inkoopbesluiten. De inkoopsommen worden door een inhouding van 10% van de bijdragegrondslag maandelijks op het inkomen van de deelnemers ingehouden.

Bijdrage grondslag

Voor de pensioenregeling worden zowel bijdragen door deelgenoten als bijdragen door de werkgevers betaald. De bijdragegrondslag is gedefinieerd als het ambtelijk inkomen voor dat jaar. De deelgenoten zijn per jaar een eigen bijdrage in de kosten van de pensioenregeling verschuldigd. De bijdrage van de deelgenoten in de pensioenregeling bedraagt 6% van de bijdragegrondslag verminderd met de franchise (werknemersdeel). Dit deel wordt door de werkgever ingehouden op de inkomsten van de overheidsdienaar. Het verschil tussen de totale bijdrage en de eigen bijdrage (12%) vormt de aanvullingsbijdrage (werkgeversdeel). Verder zijn door de deelgenoten extra bijdragen verschuldigd over vervulde diensttijd vóór de aanvang van het deelgenootschap mits zij deze diensttijd hebben ingekocht.

De totale bijdrage bedraagt op grond van de Pensioenlandsverordening 18% (2017: 18%) van de bijdragegrondslagen en is als volgt opgebouwd:

Coming service	11,3%
Opslag wegens overlijden in actieve dienst	0,5%
Opslag voor arbeidsongeschiktheid	1,3%
Opslag voor kosten	2,5%
Solvabiliteitsopslag	1,9%
TOTAAL	17,4%
Overschot	0,6%
Reguliere premie inkomsten	18,0%

Opbrengsten en kosten

Opbrengsten en kosten in andere valuta dan NAf zijn omgerekend tegen intern vastgestelde standaardkoersen, welke op kwartaalbasis worden aangepast aan de marktkoersen.

Dividendopbrengsten

Dividendopbrengsten uit de beleggingen in aandelen worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Intrestopbrengsten

Intrestopbrengsten uit obligaties worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenregeling personeel

De werknemers van APC groep zijn aangesloten bij de pensioenregeling van het fonds. De premies worden verantwoord als personeelskosten zodra deze verschuldigd zijn. Er zijn naast het vormen van een voorziening voor Duurtetoeslag en Vut-uitkeringen en Compensaties op dit moment geen bestaande verplichtingen (anders dan de te betalen premies) jegens de pensioenuitvoerder en/of werknemers waarvoor een voorziening moet worden opgenomen, zoals voor het verrichten van extra betalingen of herstellpremie's als gevolg van een lage dekkingsgraad van het pensioenfonds.

Belastingen

APC is conform de Landsverordening Winstbelasting artikel 1 lid 2c, vrijgesteld van belastingen. CHB heeft met ingang van 1 januari 2015 de status van transparante vennootschap verkregen en is vrijgesteld van winstbelasting. De in 2017 opgenomen belasting in de geconsolideerde jaarrekening betreft de belasting van CHB en had betrekking op te betalen winstbelasting over boekjaar 2011 waar er nog geen zekerheid over bestond. Het uitzoekwerk is gereed en de betaling heeft in 2018 plaatsgevonden.

Korporaal N.V. is ingevolge artikel 1, onderdeel a, van de Landsverordening op de Winstbelasting, winstbelasting plichtig. De in 2018 opgenomen belasting in de geconsolideerde jaarrekening betreft een latente belasting van Korporaal N.V. APC is voornemens om Korporaal N.V. met ingang van boekjaar 2019 aan te laten merken als een transparante vennootschap.

CONTROLE- EN ACTUARIËLE VERKLARING

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Ernst & Young - Dutch Caribbean
Zeelandia Office Park
P.O.Box 3626
Curaçao

Tel: +599 9 430 5000
Fax: +599 9 461 5020 Assurance
Fax: +599 9 465 6770 Tax
ey.com/an

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: Het Bestuur en de Directie van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao

Ons oordeel

De in het verkort geconsolideerd jaarverslag 2018 van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao ("APC") opgenomen verkorte geconsolideerde jaarrekening 2018 is ontleend aan de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2018 van de APC.

Naar ons oordeel is de bijgesloten verkorte geconsolideerde jaarrekening in alle van materieel zijnde aspecten consistent met de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2018 van de APC Groep op basis van de grondslagen zoals beschreven in de 'Algemene grondslagen' en 'Grondslagen voor waardering van activa en passiva' in de toelichting.

De verkorte geconsolideerde jaarrekening 2018 bestaat uit:

- De verkorte geconsolideerde balans per 31 december 2018
- De verkorte geconsolideerde staat van baten en lasten over 2018
- Het verkort geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2018
- De toelichting op de verkorte geconsolideerde balans en de verkorte geconsolideerde staat van baten en lasten

Verkorte geconsolideerde jaarrekening

De verkorte geconsolideerde jaarrekening bevat niet alle toelichtingen die zijn vereist op basis van de Landsverordening APC en hieruit voortvloeiende Landsverordeningen en Landsbesluiten, onder toepassing van in Nederland algemeen aanvaarde Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving voor waardering van de activa en passiva en methoden van resultaatbepaling waaronder de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving voor zover niet strijdig met de van toepassing zijnde Landsverordeningen en Landsbesluiten.

Het kennisnemen van de verkorte geconsolideerde jaarrekening en onze verklaring daarbij kan derhalve niet in de plaats treden van het kennisnemen van de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening van de APC en onze controleverklaring daarbij.

De gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening en onze controleverklaring daarbij

Wij hebben een goedkeurend oordeel verstrekt bij de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening 2018 van de APC in onze controleverklaring van 31 mei 2019.

De controleverklaring bevat ook een sectie 'Waardering van deposito's geplaatst bij Girobank N.V.' waarbij wij de aandacht vestigen op de toelichtingen in de geconsolideerde jaarrekening inzake de waardering van de deposito's die per ultimo boekjaar bij Girobank N.V. zijn geplaatst. Daarin is onder meer opgenomen wat het risico van toekomstige wijzigingen in omstandigheden en uitgangspunten kunnen betekenen voor de waardering van deze deposito's. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de directie voor de verkorte geconsolideerde jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de verkorte geconsolideerde jaarrekening op basis van de grondslagen zoals beschreven in de 'Algemene grondslagen' en 'Grondslagen voor waardering van activa en passiva' in de toelichting.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de APC.

Onze verantwoordelijkheden

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel of de verkorte geconsolideerde jaarrekening in alle van materieel belang zijnde aspecten consistent is met de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening op basis van onze werkzaamheden, uitgevoerd in overeenstemming met internationale controlestandaarden, waaronder standaard 810. "Opdrachten om te rapporteren betreffende de samengevatte financiële overzichten".

Curaçao 31 mei 2019
12084382 112/22570

Ernst & Young Accountants
Was getekend

E.R. Statius van Eps CPA

C. Smorenburg RA AA

ACTUARIËLE VERKLARING

Actuariële verklaring

Opdracht

Door het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao is aan Aon Nederland cv de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op ANG 34.500.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven ANG 1.700.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de voorziening pensioenverplichtingen toereikend is vastgesteld;
- de reguliere premieinkomsten toereikend zijn;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn voor zover ook van toepassing op de wet- en regelgeving op Curaçao in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel

Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn op basis van de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten overeenkomstig de ABTN van 27 mei 2019, als geheel gezien, vastgesteld op ANG 4.591.925.000. Daarbij is ook de gehanteerde rekenrente van 4,0% per eind 2018 in ogenschouw genomen, waarbij ik benadruk dat het van belang is de houdbaarheid van de rekenrente van 4,0% voor de lange termijn te monitoren.

De ontvangen premie is voldoende om de toegekende aanspraken in 2018 te financieren. De opslag voor kosten in de premie, in combinatie de vrijval voor kosten uit de voorziening, was net niet voldoende ter dekking van de werkelijke uitvoeringskosten als gevolg van eenmalige afschrijvingskosten in 2018.

Op basis van de aan ons verstrekte gegevens concludeer ik dat het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Het vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum voldoende ter dekking van de voorziening pensioenverplichtingen. Er is geen buffer aanwezig ter dekking van de algemene risico's en de beleggingsrisico's.

De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen positief is maar het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Rotterdam, 31 mei 2019

Drs. A.G.M. den Hartogh, AAG
Verbonden aan Aon Nederland cv

8 OVERZICHT AANGESLOTEN LICHAMEN

- Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC)
- Algemene Rekenkamer
- Analytisch Diagnostisch Centrum (ADC)
- Autobus Bedrijf Curaçao N.V. (ABC)
- Bureau Intellectuele Eigendommen
- Bureau Telecommunicatie en Post
- Bureau Ziektekosten Voorziening (BZV)
- Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS)
- Caribisch Marien Biologisch Instituut (CARMABI)
- Centrale Hypotheekbank N.V. (CHB)
- CORE N.V.
- C-Post International N.V.
- Curaçao Airport Partners (CAP)
- Curaçao Industrial and International Trade Development Company N.V. (CURINDE)
- Curaçao International Airport N.V. (CURINTA)
- Curaçao Pilots Organization N.V.(CPO)
- Curaçao Ports Authority N.V. (CPA)
- Curaçao Tourism Development Bureau (CTDB)
- DC-ANSP
- Directoraat Cultureel en Educationele Zaken (KEZ)
- Fair Trade Authority Curaçao (FTAC)
- Fondo di Garantia pa Bibienda Korsou
- Fundashon pa Edukashon i Formashon di Fishi i Kapasitashon (FEFFIK)
- Fundashon Biblioteka Públiko Kòrsou (FBPK)
- Fundashon Desaroyo di Deporte Kòrsou (FDDK)
- Fundashon Empresa Chiki Kòrsou
- Fundashon Kas di Kultura Kòrsou
- Fundashon pa Inovashon di Enseñansa di Kòrsou (FIDE)
- Fundashon Perspektiva i Sosten Integral (FPSI)
- Fundashon Planifikashon di Idioma (FPI)
- Fundashon Tayer Soshal
- Fundashon Vishon Kòrsou
- Fundashon Wega di Number Kòrsou
- Gemeenschappelijke Hof van Justitie
- Giro Kòrsou N.V.
- Hato Airport Fire & Rescue Services (HAFRS)
- Instituut voor Pedagogische en Sociale Opleidingen (IPSO)
- Instituto pa Formashon den Enfermeria (IFE)
- Kabinet van de Gouverneur
- AQL (Aqualectra Production)
- Kompania di Tou Kòrsou (KTK)
- AQL (Aqualectra Distribution)
- Korpodeko
- Landsloterij
- Postspaarbank
- Refineria di Kòrsou N.V.
- Servisio di Limpiesa di Kòrsou N.V. (Selikor)
- Sentro pa Guia Edukashonal (SGE)
- Servisio di Telefòn N.V. (SETEL/UTS)
- Sociale Verzekeringsbank (SVB)
- Stichting Bureau Toezicht en Normering Overheidsentiteiten
- Stichting Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis dr. D.R. Capriles
- Stichting ARBO Consult
- Stichting Belastingaccountantsbureau (SBAB)
- Stichting Gaming Control Board
- Stichting Kadasterwezen & Openbare Registers Curaçao
- Stichting Monumentenfonds Curaçao
- Stichting Overheidsaccountantsbureau (SOAB)
- Stichting Reclassering
- Stichting Studiefinanciering Curaçao (SSC)
- University of Curacao (UoC)
- Vertegenwoordiger van Nederland

CAS ABOU AREA

BRAKKEPUT ZUID | CHOGOGO

APC SCHOUWBURGWEG 26 T +5999 434 3000 E INFO@APC.CW I WWW.APC.CW

